

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS**

**PAŽYMA
DĖL VAIKO TEISĖS BENDRAUTI SU SKYRIUM GYVENANČIU TĖVU/MOTINA
UŽTIKRINIMO PROBLEMŲ**

2012-10-15 Nr. (6.6.-2012-143)-PR-221

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos preambulėje įtvirtintas principas, kad visapusiška ir darni vaiko raida galima tik augant šeimoje, jaučiant meilę ir supratimą. Vaiko teisių konvencijos 7 straipsnio 2 dalyje nustatyta vaiko teisė būti globojamam tėvų, 9 straipsnio 3 dalyje – teisė nuolat bendrauti su išskirtais tėvais, išskyrus atvejus, kai tai nesuderinama su vaiko interesais.¹

Tėvų, negyvenančių kartu su vaiku, teisė bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant, yra asmeninio pobūdžio jų teisė, kurią įgyvendinti galima, kai ne tik nėra kliudoma šiam bendravimui, bet ir pats bendravimas yra tiesioginis ir pastovus. Šios teisės įgyvendinimas reiškia ir įstatymu nustatytos tėvų pareigos bendrauti su vaiku bei dalyvauti jį auklėjant, įvykdymą. Tėvų dalyvavimas vaiko auklėjime yra būtinas, kad vaikas pilnaverčiai vystytųsi. Suteikti galimybę bendrauti kartu negyvenančiam tėvui yra asmens, pas kurį vaikas gyvena, pareiga; jis neturi teisės kliudyti bendrauti.

Didėjantis skundų skaičius bei tyrimų vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje praktika parodė, kad skyrium gyvenantys tėvai dažnai skundžiasi kito iš vaiko tėvų trukdymu bendrauti su vaiku bei psichologinio poveikio darymu, kurio pasekoje vaikas pats nenori bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina. Skundų tyrimo praktika leidžia daryti prielaidą dėl esamų paslaugų prieinamumo, efektyvumo problemų.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į dažnas situacijas, kai tėvai po skyrybų patiria bendravimo su vaikais sunkumų, bei siekdama išsiaiškinti vaiko teisės bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina užtikrinimo problemas bei manydama, kad tokiais atvejais gali būti pažeidžiamos vaiko teisės ir įstatymais saugomi interesai, pradėjo tyrimą savo iniciatyva dėl vaiko teisės bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina užtikrinimo problemų.

Atsižvelgiant į tai, kad pagrindinės institucijos savivaldybėse, atsakingos už vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą, teisės pažeidimų prevenciją, yra vaiko teisių apsaugos skyriai, bei šios institucijos dalyvauja teismo posėdžiuose ir pateikia teismui išvadą dėl nagrinėjamo ginčo dėl vaiko (gyvenamosios vietos nustatymo, bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo), buvo atlikta visų savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos skyrių (toliau - VTAS) apklausa raštu, užpildant klausimyną. Šios apklausos metu buvo siekiama surinkti duomenis ir informaciją apie VTAS išvadų teikimą teismui; dalyvavimą teismuose, nagrinėjant vaiko ir tėvų bendravimo tvarkos klausimus; VTAS taikomas priemones, pareiškėjui kreipusis dėl trukdymo bendrauti su vaiku nesant ginčo teisme bei priėmus teismo sprendimą; galimybes šeimoms, patiriančioms sunkumų dėl bendravimo, gauti psichologinę pagalbą nemokamai savivaldybėse; VTAS dalyvavimą teismo sprendimų dėl bendravimo tvarkos vykdymo procese; kylančius sunkumus, trukdančius efektyviai įgyvendinti vaiko teisę bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina.

Atsižvelgiant į tai, kad bendravimo tvarka yra nustatoma teismo sprendimu, o teismo sprendimus vykdo antstoliai, Lietuvos antstolių rūmų paprašyta pateikti statistiką dėl teismo sprendimų dėl bendravimo tvarkos vykdymo (kiek motinų/tėvų kreipėsi į antstolius, informaciją

---

¹ Tekste sąvoka „tėvai“ naudojama kalbant apie abu tėvus, išskyrus atvejus, kai konkrečiai nurodoma, jog kalbama apie tėvus (vyrus)

apie vykdymo procesą); pastebėjimus dėl problemų, trukdančių efektyviai įgyvendinti teismo sprendimus dėl vaiko teisės bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina.

Kadangi bendravimo problemų sprendimo procese dažnai dalyvauja psichologai, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Vaiko raidos centrą, VšĮ Paramos vaikams centrą, valstybinį psichikos sveikatos centrą, prašydama pateikti nuomonę dėl tėvų atstūmimo sindromo pripažinimo galimybių ir paplitimo Lietuvoje, pastebėjimus dėl problemų, trukdančių efektyviai įgyvendinti vaiko teisę bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina, pan.

Tyrimo metu nustatyta:

1. Statistinė informacija apie vaikus

Statistiniai duomenys, naudoti šioje tyrimo dalyje, yra viešai skelbiami Lietuvos Respublikos statistikos departamento internetinės svetainės statistinėse suvestinėse, demografijos metraštyje. Duomenys naudoti siekiant išanalizuoti bendras tendencijas dėl vaikų skaičiaus Lietuvoje, išsituokusių porų vaikų skaičiaus socialinių ir demografinių pokyčių.

1 lentelė

Santuokų skaičius

metai	2008	2009	2010	2011
santuokos	24 063	20 542	18 688	19 221

2 lentelė

Ištuokų skaičius

metai	2008	2009	2010	2011
ištuokos	10 317	9 270	10 006	10 341

3 lentelė

Išsituokusios poros

metai	2008	2009	2010	2011
Išsituokusieji (poros)	10 317	9 270	10 006	10 341
Vaikų skaičius (0–17 metų amžiaus)	8 828	7 778	7 883	7 961
Išsituokusių porų bendras vaikų skaičius	6 297	5 483	5 628	5 734

4 lentelė

Vaikų skaičius (0–17 metų amžiaus)

metai	2008	2009	2010	2011
Vaikų skaičius (tūkst.)	673,9	653,7	636,1	610,7

Lentelėse pateikti statistiniai duomenys rodo, kad vaikų skaičius Lietuvoje tolygiai mažėja. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2012 m. pradžioje šalyje gyveno 595,2 tūkst., arba 18,6 %, vaikų iki 18 metų amžiaus. Nuo 2007 m. pradžios vaikų skaičius sumažėjo 100,3 tūkst., arba 14,4 %. 2011 m. Lietuvoje gimė 34,4 tūkst. kūdikių, tai 1,2 tūkst. mažiau nei 2010 m.²

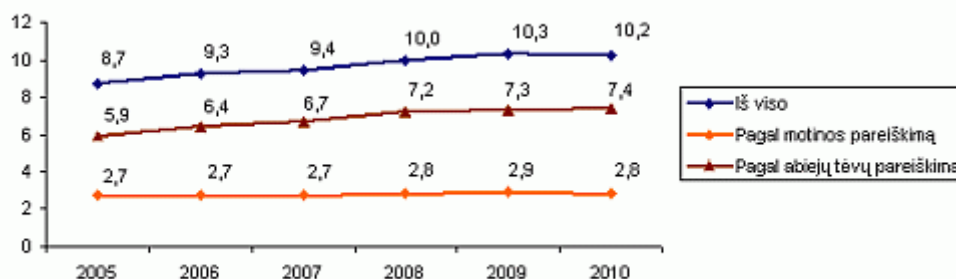
Kiekybiniai statistiniai duomenys rodo, jog per pastaruosius 4 metus Lietuvoje išsiskiria kas antra šeima (skyrybų skaičius palyginti su santuokomis 2008 m. sudarė 42,87 %, 2009 m. – 45,13 %, 2010 m. – 53,54 %, 2011 m. – 53,80 %).

Skyrybos yra skausmingas laikotarpis šeimai, nuo skyrybų metu patiriamos traumos kenčia ne tik sutuoktiniai, tėvų skyrybos yra vienas skaudžiausių išgyvenimų ir vaikams. Kaip matyti iš statistinių duomenų, išsituokusių porų bendras vaikų skaičius 2008-2011 m. kasmet sudarė po 5,6 tūkst. vaikų (1 % visų vaikų skaičiaus kasmet patirdavo tėvų skyrybas), tačiau pažymėtina, kad išsituokiančiųjų šeimose gyveno ir vieno sutuoktinio (ne bendrų) vaikų, kurie taip pat patyrė vieno iš tėvų skyrybas – 2008-2011 metais kasmet po 1,3 % visų Lietuvos vaikų po tėvų skyrybų likdavo gyventi su vienu iš tėvų.

Pažymėtina, kad šie duomenys neparodo, kiek šiuo metu yra nepilnamečių vaikų, kurie patyrė tėvų skyrybas (oficialias), nes Lietuvos statistikos departamento duomenimis, gana dažnas reiškinys – gyvenimas kartu neįregistravus santuokos (kohabitacija). 2010 m. santuokos neįregistravusiems tėvams gimė 10,2 tūkst. kūdikių, arba 28,7 % visų gimusių kūdikių (2009 m. – 10,3 tūkst., arba 27,9 %)³; 2011 metais santuokos neįregistravusiems tėvams gimė 10,25 tūkst. vaikai (29,8 %).

5 lentelė

Gimusieji santuokos neįregistravusiems tėvams / tūkst.

Didėja santuokos neįregistravusiems tėvams gimusių vaikų, įregistruotų pagal abiejų tėvų pareiškimą, skaičius – 2009 m. pagal abiejų tėvų pareiškimą buvo įregistruota 7,3 tūkst. vaikų, 2010 m. – 7,4 tūkst., 2011 m. – 7,6 tūkst.

Bendravimo su vaikais problemų kyla ne tik santuoką sudariusiose ir besiskiriančiose šeimose (dažnai bendravimo su vaikais klausimas sprendžiamas skyrybų proceso teisme metu), bet ir šeimose, kuriose tėvai nėra įregistravę santuokos, kaip minėta - kasmet įregistruojama virš 10 tūkst. vaikų, kurių tėvai nėra įregistravę santuokos - tai vaikai įregistruoti pagal motinos pareiškimą arba pagal abiejų tėvų pareiškimą.

Nėra oficialios statistikos, kiek kasmet yra priimama teismo sprendimų dėl bendravimo tvarkos nustatymo, kiek vaikų patiria tokius tėvų ginčus, tačiau iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos apklaustų VTAS matyti, kad tokių skundų kasmet daugėja. Pažymėtina, kad net ir VTAS gautų skundų, teismuose priimtų sprendimų dėl bendravimo tvarkos nustatymo skaičius neparodo minėtos problemos masto, nes dėl kai kurių atvejų tėvai nesikreipia į jokiais

² <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=10245&print=1&PHPSESSID=367a66b5607bd1b88f746e357869ca76>

³ <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=9388&PHPSESSID=>

institucijas – VTAS ar teismus (kaip parodė VTAS pateikti duomenys – tėvai vengia kreiptis į teismą dėl bendravimo tvarkos nustatymo).

2. VTAS gaunamų skundų/pareiškimų dėl vaiko teisės bendrauti su skyriumi gyvenančiu motina/tėvu statistika

Apibendrinus VTAS pateiktus duomenis (60 savivaldybių), 2011 metais gauti 1345 skundai/pareiškimai dėl vaiko teisės bendrauti su skyriumi gyvenančiu motina/tėvu. Daugiausia skundų/pareiškimų gauta Vilniaus miesto VTAS – 313, Klaipėdos miesto VTAS – 116, Šiaulių miesto VTAS - 87. Po vieną skundą/pareiškimą gavo Neringos VTAS ir Kalvarijos VTAS. Didesnių savivaldybių (pagal gyventojų skaičių) VTAS (Kauno, Alytaus, Kauno rajono) gauta maždaug po 50 skundų/pareiškimų. Pažymėtina, kad gana didelėje Panevėžio savivaldybėje gauti tik 8 skundai/pareiškimai, o mažoje Visagino savivaldybėje – 53 skundai/pareiškimai.

Į VTAS dėl trukdymo bendrauti su vaiku daugiausia kreipiasi tėvai (vyrai). Iš 1032 VTAS gautų skundų/pareiškimų (pateikiami duomenys 59 savivaldybių, nes Vilniaus VTAS neišskyrė gautų skundų/pareiškimų pagal pareiškėjus bei skundžiamus asmenis) - 750 gauti iš tėvų, tai sudaro net 73% visų gautų tokio pobūdžio skundų/prašymų, motinų skundų gauta 273 ir 4 skundai gauti iš vaikų.

Analizuojant skundus pagal tai, dėl kieno veiksmų dažniausiai yra skundžiamasi, matyti, kad didžiąją dalį tėvų (vyrų) skundų - 95% sudaro skundai/prašymai dėl motinos trukdymo bendrauti su vaiku, o didžiąją dalį motinų skundų - 89% sudaro skundai/prašymai dėl tėvo trukdymo bendrauti su vaiku.

Iš 1032 VTAS gautų skundų/pareiškimų 6% sudaro skundai, gauti dėl giminaičių trukdymo bendrauti su skyriumi gyvenančiu tėvu/motina ir 1% dėl kitų asmenų trukdymo.

Vaikas dėl tėvo/mamos trukdymo bendrauti su skyriumi gyvenančiu vienu iš tėvų kreipėsi 4 kartus: 3 skundai/prašymai gauti dėl tėvo trukdymo bendrauti su mama ir 1 dėl mamos trukdymo bendrauti su tėvu.

3. VTAS dalyvavimas teismo procese dėl vaiko bendravimo su skyriumi gyvenančiu motina/tėvu tvarkos nustatymo

LR CK numato 3.178 straipsnis numato privalomą valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos dalyvavimą nagrinėjant ginčus dėl vaikų; valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija, ištyrusi šeimos aplinkos sąlygas, pateikia teismui išvadą dėl ginčo. Spręsdamas ginčą, teismas įvertina ne tik išvadą, bet ir vaiko norus bei kitus šalių pateiktus įrodymus.

Iš VTAS pateiktos informacijos matyti, kad 2011 metais 59 savivaldybių VTAS dalyvavo 1078 bylose teismuose dėl tėvo/motinos bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo.

Iš VTAS dalyvautų bylų teismuose 52% sudaro bylos, kuriose tėvai (vyrai) kreipėsi dėl vaikų bendravimo tvarkos su jais nustatymo, 39% sudaro bylos, kuriose motinos kreipėsi dėl vaikų bendravimo su tėvais (vyrais) tvarkos nustatymo, 6% sudaro bylos, kuriose tėvai kreipėsi dėl vaikų bendravimo su mamomis tvarkos nustatymo ir 3% - bylos, kuriose mamos kreipėsi dėl vaikų bendravimo tvarkos su jomis nustatymo.

2011 metais 60 savivaldybių VTAS pateikė 1099 išvadas teismams dėl vaiko bendravimo su vienu iš tėvų nustatymo. Iš teiktų išvadų 87% sudaro išvados dėl vaiko bendravimo tvarkos su tėvu nustatymo ir 13% - su motina.

4. VTAS dalyvavimas vykdymo procese užtikrinant teismo sprendimus dėl bendravimo su skyriumi gyvenančiu tėvu/motina tvarkos

VTAS pateiktais duomenimis, 2011 metais antstolis 40 atvejų pranešė VTAS apie priimtą vykdyti vykdomąjį dokumentą; VTAS 74 atvejais dalyvavo teismo sprendimo dėl bendravimo tvarkos su skyriumi gyvenančiu vienu iš tėvų vykdymo procese. Iš 74 atvejų 50% sudarė atvejai, kai VTAS fiziškai dalyvavo procese (nesant teismo sprendimo dėl VTAS

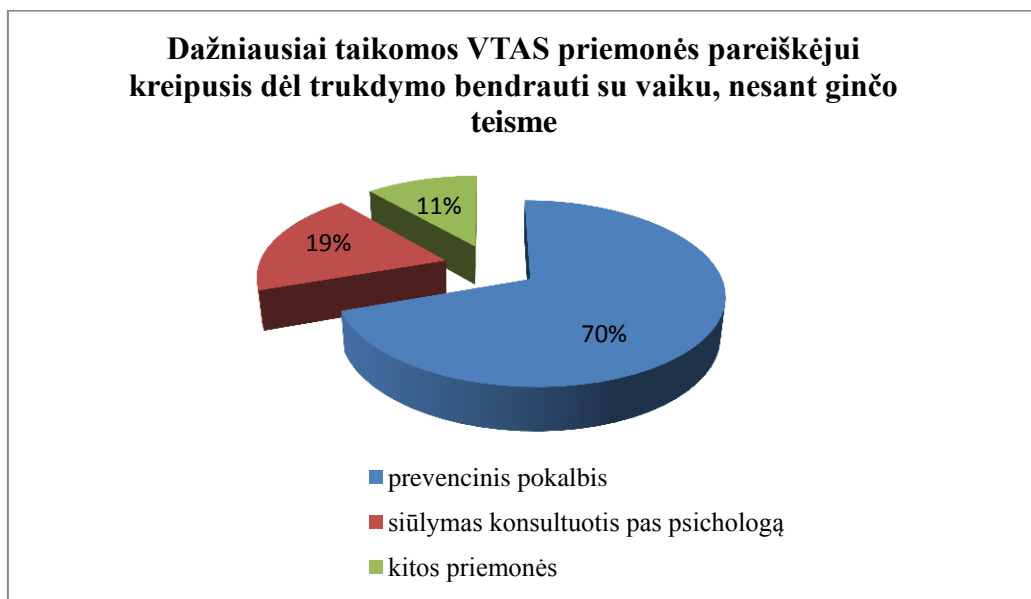
dalyvavimo stebėti vaiko ir skyriumi gyvenančio tėvo/motinos bendravimą), 28% sudarė atvejai, kai VTAS teikė antstoliui informaciją apie šeimą ir 22% - VTAS atliko kitokio pobūdžio veiksmus (fiziškai dalyvavo vykdant teismo sprendimą, kuriame nustatytas VTAS dalyvavimas stebint bendravimą, taip pat konsultavo, tarpininkavo sprendžiant nesutarimus, kilusius dėl bendravimo tvarkos užtikrinimo).

57 atvejais VTAS dalyvavo vykdymo procese įgyvendinant teismo sprendimus, iš jų 60% sudarė sprendimai dėl bendravimo tvarkos su tėvu ir 40% dėl bendravimo tvarkos su motina.

5. VTAS vaidmuo, sprendžiant ginčus dėl bendravimo problemų

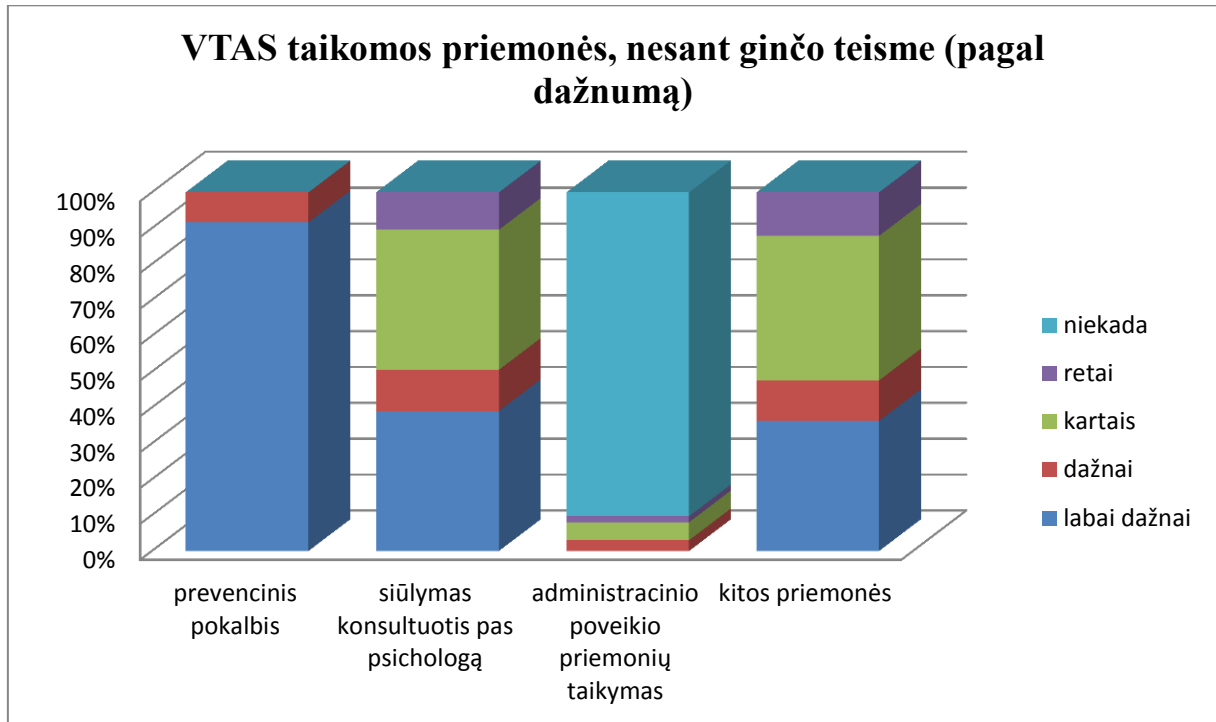
Vadovaujantis bendraisiais Vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatais⁴, svarbiausi VTAS uždaviniai - teikti konsultacijas, spręsti kitas vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos problemas, užtikrinti pagal kompetenciją įstatymų ir teisės aktų nustatyta tvarka visų savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą, teikti atitinkamoms valstybės, savivaldybės institucijoms ir įstaigoms pasiūlymus dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos, vaiko globos (rūpybos) ir teisės pažeidimų prevencijos gerinimo savivaldybės teritorijoje; bendradarbiauti su valstybės, savivaldybės institucijomis ir įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis ir bendruomenėmis vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos klausimais.

6 lentelė

Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7.3 punktu, Skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, atlieka šią funkciją - rengia ir įgyvendina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemones, tarp jų ir skirtas vaiko teisių pažeidimų prevencijai gerinti. Nors LR teisės aktai numato, kad esant ginčui bendravimo su vaiku tvarką nustato teismas, VTAS, vykdydamas vaiko teisių pažeidimų prevencijos funkciją, teikdamas konsultacijas, paprastai padeda tėvams, jiems abiem sutinkant, bendru sutarimu pasiekti ginčo sprendimą, paaiškina dėl teisės aktų reglamentavimo, konfliktų įtakos vaiko psichologinei būsenai.

⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009-12-02 nutarimu Nr. 1593 patvirtinti Bendrieji vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatai

Kaip matyti iš viršuje pateiktos lentelės – dažniausiai VTAS taikomos priemonės pareiškėjui kreipusis dėl trukdymo bendrauti, nesant nustatytos bendravimo tvarkos teisme, yra pokalbis su tėvais, taip pat dažnai VTAS siūlo kreiptis konsultacijų pas psichologą. Tarp kitų priemonių VTAS dažnai organizuoja bendrus tėvų susitikimus Skyriuje, tiria situaciją šeimoje (bendrauja su šeimos nariais, pedagogais, medikais), tarpininkauja sudarant bendravimo tvarką tėvų tarpusavio sutarimu, teikia informaciją apie teises priemones – siūlo kreiptis į teismą dėl bendravimo tvarkos nustatymo, siūlo kreiptis nemokamos teisinės pagalbos. Pasitaikė atvejų, kai tėvų sutarimu, VTAS sudarė sąlygas vienam iš tėvų bendrauti su vaiku VTAS patalpose, siekiant įvertinti vieno iš tėvų bendravimo kokybę su vaiku; VTAS raštu įspėja tėvą/motiną dėl galimo kliudymo bendrauti su skyriumi gyvenančiu tėvu/motina ir pasiūlo ginčą išspręsti taikiai.

Tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad VTAS nesikreipia dėl administracinio poveikio priemonių taikymo – nė vienas VTAS per 2011 m. nebuvo surašęs administracinio teisės pažeidimo protokolo, 11 atvejų VTAS kreipėsi į policiją bei perdavė informaciją spręsti dėl priemonių taikymo.

VTAS nurodomos šios dažniausiai pasitaikančios priežastys, dėl kurių skyriai nesikreipia dėl administracinio poveikio priemonių taikymo:

1) administracinio poveikio priemonės, siekiant nubausti pažeidėją, gali tik paaštrinti konfliktą ir neišspręsti ginčo, todėl prioritetą taikomas kitoms priemonėms (konsultavimo, tarpininkavimo, nukreipimo pas psichologus, pedagoginėms, socialinėms, psichologinėms priemonėms);

2) informacija perduodama policijai arba rekomenduojama tėvui/motinai kreiptis į prokuratūrą (siekiant nesupriešinti tėvų su VTAS, kad skyrius nebūtų suprantamas kaip prievartos priemonės taikanti institucija);

3) surašyti administracinio teisės pažeidimo protokolą neefektyvu, nes tuomet asmuo, kuriam buvo surašytas protokolas, nebendradarbiaus su VTAS;

4) sunku arba beveik neįmanoma įrodyti faktines aplinkybes, kad vienas iš tėvų trukdo vaikui bendrauti su skyriumi gyvenančiu motina/tėvu;

5) surašyti administracinio teisės pažeidimo protokolą neveiksminga, nes tai neturi realaus poveikio ir neišsprendžia problemos;

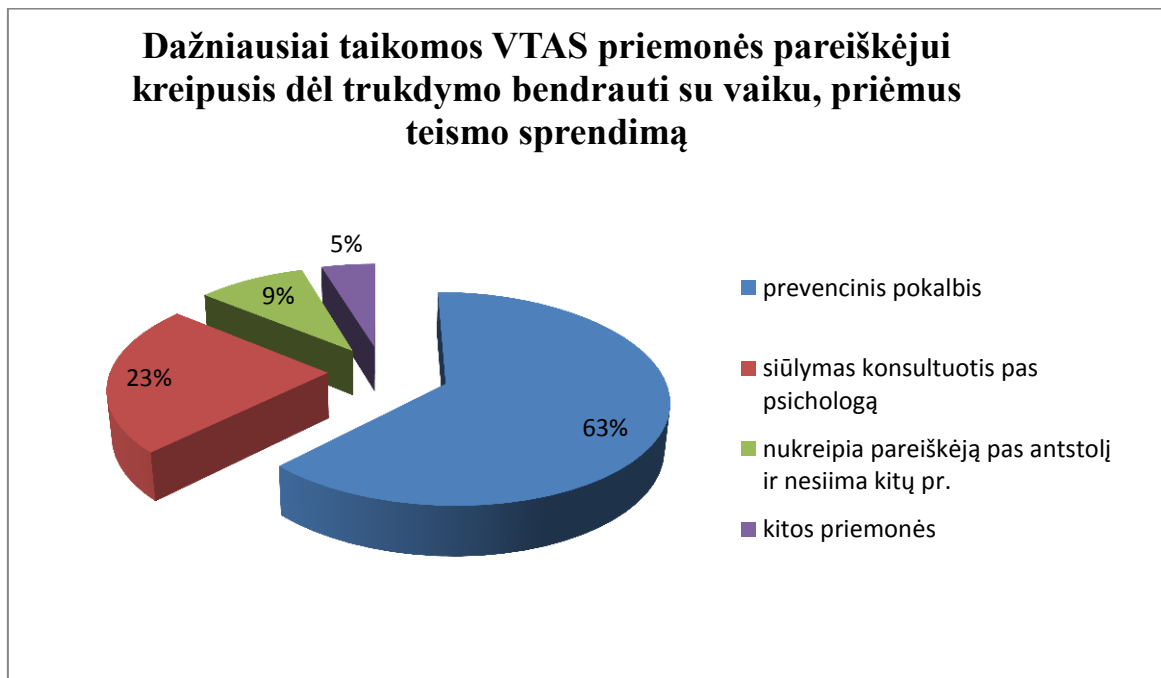
6) prieštarauja tėvas/mama, kuriam kitas vaiko tėvas/mama trukdo bendrauti su vaiku, motyvuodamas, kad baudą turės mokėti iš jo skiriamo išlaikymo, todėl vaikai bus dar labiau nuskriausti ir priešišškai galvos apie skyrium gyvenantį tėvą/mamą;

7) nėra prasmės surašyti administracinio teisės pažeidimo protokolą, nes pareiškėjams yra galimybė ginčą spręsti teisme, prašant taikyti laikinąsias apsaugos priemones;

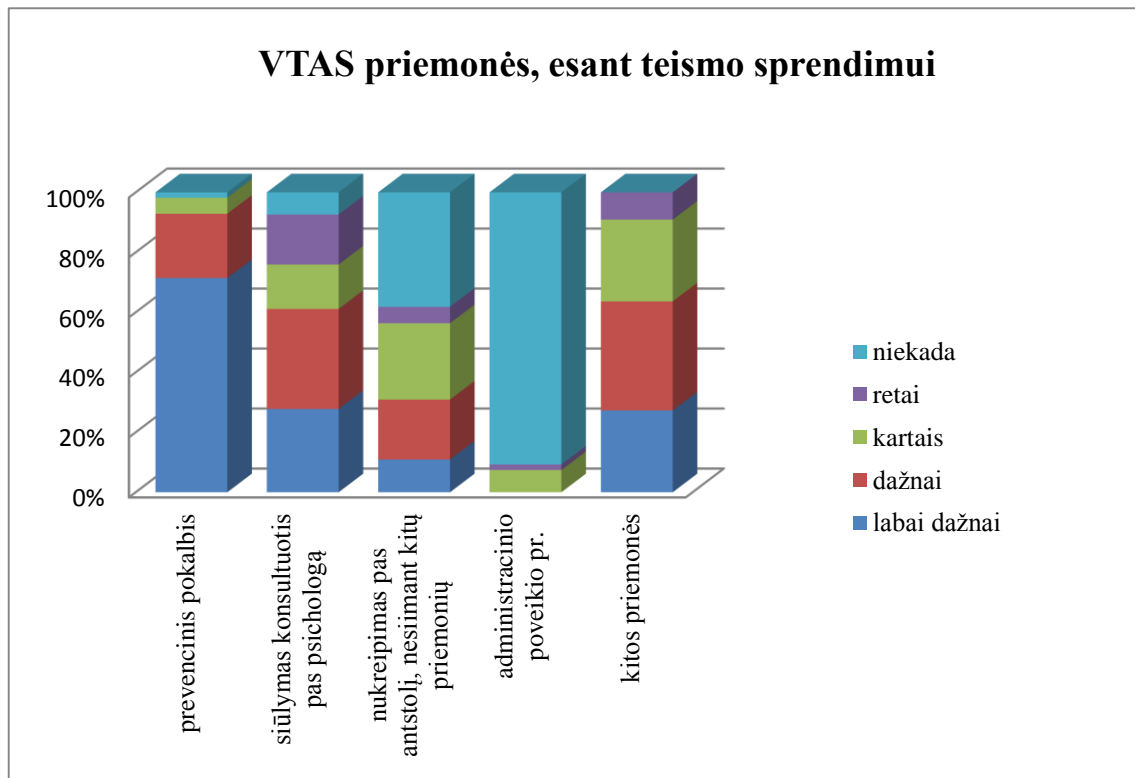
8) susiformavo praktika, kad administracinio teisės pažeidimo protokolą surašo policija;

9) didelis darbo krūvis, laiko stoka, nepakankamas finansavimas.

8 lentelė

Dauguma VTAS, vykdydami jiems pavestas prevencijos funkcijas, konsultuoja šeimas, imasi priemonių šeimoms padėti susitarti dėl geranoriško teismo sprendimo vykdymo. Priėmus teismo sprendimą, kuriuo nustatyta vaiko bendravimo su tėvu/motina tvarka, bei pareiškėjams kreipiantis į VTAS, pastarieji dažniausiai konsultuoja pareiškėjus žodžiu, siūlo tėvams konsultuotis pas psichologą. Tik 6 VTAS nurodė, kad labai dažnai VTAS nukreipia pareiškėją pas antstolį ir nesiima jokių priemonių, o 21 VTAS atsakė, kad taip niekada nesielia. Tarp kitų priemonių VTAS nurodė, jog dažnai kviečiami abu tėvai bendram pokalbiui, pasiūloma problemą išspręsti taikiai, pasidomėti literatūra vaiko raidos klausimais, dažnai aptariamos galimybės keisti ar papildyti teismo nustatytą bendravimo tvarką (siūloma kreiptis į teismą dėl nustatytos tvarkos pakeitimo), retai - organizuojami tėvų pasimatymai su vaikais VTAS patalpose, stebima situacija ir kartu su tėvais daromos išvados, siunčiami VTAS įspėjimai.

Psichologinės pagalbos šeimai tikslas – teikti visai šeimai arba atskiriems jos nariams psichologinę pagalbą bei stiprinti šeimos socialines ir psichologines kompetencijas. Tai viena dažniausių priemonių, siūlomų/organizuojamų vaiko teisių apsaugos skyrių. Organizuojant psichologo pagalbą šeimai Skyriai rečiau tai daro rašydami tarpininkavimo raštus (tik 3 VTAS nurodė, kad labai dažnai rašo tarpininkavimo raštą, 7 – dažnai, 18 VTAS niekada dėl psichologo paslaugų teikimo nesikreipė raštu), dažniausiai žodžiu pataria kreiptis į psichologą (49 VTAS).

Apibendrinus VTAS pateiktą informaciją apie institucijas, teikiančias nemokamą psichologinę pagalbą šeimoms, patiriančioms sunkumus dėl bendravimo, matyti, kad tik keliose didžiosiose savivaldybėse (Vilniaus miesto, Kauno miesto, Klaipėdos miesto, Kauno rajono) yra po keletą (3-5) įstaigų, teikiančių nemokamą psichologinę pagalbą šeimoms. Kitose savivaldybėse situacija blogesnė, įstaigų, teikiančių nemokamą psichologinę pagalbą šeimoms yra po vieną-dvi.

VTAS pateiktais duomenimis Alytaus, Molėtų, Plungės, Skuodo, Širvintų rajonuose sudėtinga gauti tinkamą psichologinę pagalbą dėl psichologų trūkumo (4 priedas).

6. VTAS pastebėjimai/siūlymai dėl problemų, trukdančių įgyvendinti vaiko teisių bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina, pastebėjimai dėl tendencijų

Kadangi VTAS yra pagrindinės institucijos savivaldybėse, tiesiogiai dalyvaujančios užtikrinant vaiko teisių apsaugą, Skyrių buvo paprašyta pateikti pastebėjimus ir siūlymus dėl problemų, trukdančių efektyviai įgyvendinti vaiko teisę bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina.

Visi šią klausimyno dalį užpildę VTAS atsakė, kad pagrindinė problema aptariamu klausimu – nepakankamas tėvų sąmoningumas, pozityvios tėvystės įgūdžių trūkumas; taip pat VTAS nuomone, situaciją apsunkina tėvų vengimas kreiptis į teismą dėl bendravimo tvarkos nustatymo.

Tarp *kitų problemų* VTAS nurodo šias:

- priėmus teismo sprendimą dėl bendravimo su vaiku tvarkos, klientai kreipiasi ne į antstolį, bet į VTAS, dažnas tokio elgesio motyvas – finansinis – nes antstolio paslaugos tokiuose vykdymuose yra brangios, VTAS neaišku, koks turėtų būti jų vaidmuo šiose situacijose;

- nėra žinoma apie nemokamą teisinę pagalbą;
- tėvų nemokėjimas ar nenoras patiems geranoriškai spręsti konfliktus, nesavikritiškas požiūris į problemas, giminaičių daroma įtaka;
- nėra pozityvios tėvystės mokymų savivaldybėse;
- atokiau gyvenančioms šeimoms sudėtinga teikti sistemingą psichologo pagalbą, nes išskyla atvykimo pas psichologą problema.

- VTAS taip pat nurodo, jog trūksta specialistų, sugebančių pritaikyti šiuolaikiškas žinias žmogaus (ypač vaiko) psichologijos srityje ir galinčių tinkamai paruošti vaiką bei konflikto šalis pilnavertiškam bendravimui.

VTAS nurodo visuomenės švietimo šiais klausimais būtinybę, mano, kad reiktų rengti televizijos, radijo laidas, diskusijas, pan.; situaciją pagerintų privalomi lankyti pozityvios tėvystės tobulinimo kursai.

VTAS nurodė atvejį, kai teismas įpareigojo tėvus su vaiku bendrauti VTAS patalpose bei neatsižvelgė į VTAS siūlymus ir motyvus dėl prieštaravimų vaiko interesams – patalpos visiškai nepritaikytos bendravimui, tik apsunkina jį.

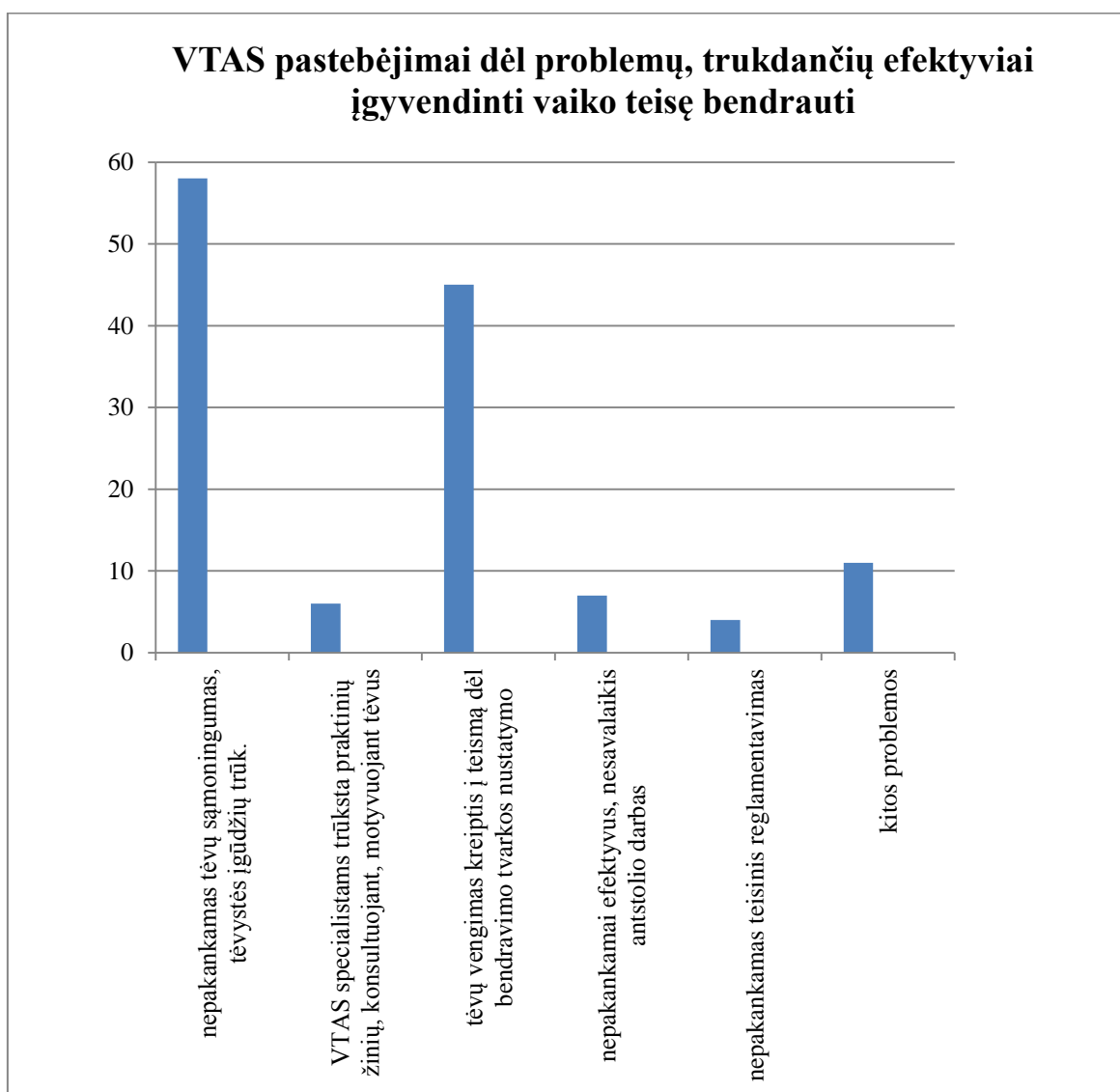
Kai kurie VTAS pastebėjo problemas, susijusias su įsigaliojusio *teismo sprendimo vykdymu (antstolio veikla)* bei nurodė, jog:

- gyventojams nekelia pasitikėjimo antstolio veiksmai;
- paslaugos mokamos, todėl dažnai neprieinamos;
- retai taikoma atsakomybė dėl teismo nutarties nevykdymo;
- bendravimo tvarka dažniausiai nustatoma savaitgaliams ar šokiadienių vakarams, tad už antstolio paslaugas ne jo darbo valandomis tenka papildomai sumokėti, o ne visi tėvai turi tokią galimybę;

- kai kurie VTAS nurodė, jog antstoliai pasyviai vykdo teismo sprendimus, netgi nurodo nežinantys, kaip tinkamai įgyvendinti teismo sprendimą, kratosi bylų, kurios susijusios su vaiku;

- ne kiekvienu atveju antstoliai informuoja apie priimtą vykdyti vykdomąjį dokumentą.

4 VTAS kaip priežastį, trukdančią efektyviai įgyvendinti vaiko teisę bendrauti su skyriumi gyvenančiu tėvu/motina, nurodė *teisinio reglamentavimo spragas* – pvz., dėl geranoriškumo nebuvimo, teismo sprendimai dažnai nevykdomi, netgi dalyvaujant antstoliui nepavyksta tėvams įgyvendinti savo teisės bendrauti su vaiku, todėl mano, jog reikalingi įstatymai, kad esant konfliktinei situacijai ir nesusikalbėjimui tarp tėvų, paimti vaiką iš tėvų ir kol išsprendžios problemos, vaiką apgyvendinti neutralioje aplinkoje: tai yra centruose ar šeimose, kurios būtų parengtos tokių situacijų sprendimui; VTAS nurodo, kad nėra aiškaus teisinio reglamentavimo dėl VTAS veiksmų neturtinio pobūdžio teismo sprendimų vykdyme (tiek bendravime, tiek vaiko paėmime); reikalinga teisiškai reglamentuota mediacija.

Dažnas VTAS pastebi *tendencijas*, kad skundų, susijusių su skyrium gyvenančių tėvų bendravimo sunkumais su vaikais, daugėja (taip pat ir skundų dėl trukdymo bendrauti su vaiku dėl vieno iš tėvų išvykimo gyventi į užsienį), situacijos tampa sudėtingesnės, dažnai vaiku manipuluojama ir naudojama kaip įrankiu santuokos nutraukimo byloje; nerimą VTAS kelia tai, kad šie ginčai tęsiasi ilgą laikotarpį ir baigiasi tik išsprendus turtinius klausimus santuokos nutraukimo byloje, jaudina ir advokatų nesuinteresuotumas taikiu susitarimu tarp šalių. Pastebima tendencija – kai tik pateikiamas teismui ieškinys dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, išlaikymo priteisimo, iškart atsiranda skundai VTAS arba priešieškiniai teismui dėl bendravimo tvarkos su vaikais nustatymo, advokatai klientus orientuoja rašyti prašymus dėl bendravimo su vaiku problemų, kartais ir visai išgalvotų. Vienu atveju VTAS nurodė, kad jų savivaldybėje advokatai savo klientus be jokio reikalo siunčia į VTAS pasiskusti, kad motina (dažniausiai) trukdo bendrauti su vaiku, tačiau tėvai paprastai net neprašo jokios pagalbos, bet reikalauja, kad būtų užregistruotas jų skundas, kurį kaip „įrodymą“ galėtų pateikti ištuokos byloje, kiti tėvai nurodo motyvą – „jei ji teisiiasi ir aš teisiuosiu“. VTAS pastebi daugėjančių atvejų, kai dėl bendravimo kreipiasi tėvai, esantys įkalinimo įstaigoje ir prašo, kad vaikai būtų atvežami į įkalinimo įstaigą

VTAS taip pat pastebi, kad tėvai/motinos daugiau „reaguoja“, kai teismas savo sprendime akcentuoja ir išaiškina jų teises ir pareigas, atsakomybę, taip pat išaiškina, kad vienas iš tėvų negali piktavališkai nutraukti kito iš tėvų ir vaiko ryšio.

7. Lietuvos antstolių rūmų pateikta informacija bei nuomonė

Lietuvos antstolių rūmai apibendrina 2011 metais Lietuvoje veikusių 115 antstolių pateiktus duomenis. Paaiškėjo, kad į antstolį tėvas/motina dėl teismo sprendimo dėl bendravimo tvarkos vykdymo užtikrinimo kreipėsi 43 atvejais, 29 atvejais antstolis pranešė apie vykdyti priimtą dokumentą VTAS, antstoliai 18 atvejų prašė pateikti VTAS, o 7 atvejais psichologo nuomonę, rekomendacijas dėl vykdymo proceso. 7 atvejais antstoliai kvietė psichologą dalyvauti vykdymo procese.

Antstolių pastabos dėl problemų, trukdančių efektyviai įgyvendinti teismo sprendimus dėl vaiko teisės bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina:

7.1. Psichologinis poveikis vaikui

7.1.1 Teismo proceso metu

Daugeliu atvejų tėvai savo principus ir interesus (įskaitant turtinius) iškelia aukščiau už vaiko gerovę. Tikėtina, kad situaciją galėtų pakeisti privalomas psichologo, ar tam tikrais atvejais - psichiatro dalyvavimas ištuokų/vaiko gyvenamosios vietos nustatymo bylose.

Teismas, siekdamas užtikrinti vaiko interesus galėtų veikti aktyviau ir įpareigoti abu tėvus konsultuotis su psichologu ar VTAS specialistais. Tai mažintų vaikus traumuojančio psichologinio poveikio riziką.

7.1.2 Teismo sprendimo vykdymo metu

Dažnai tėvas/motina manipuluoja vaiko valia. Vietoj to, kad būtų psichologiškai ruošiamas bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina, vaikas prieš jį nuteikinėjamas, siekiant suformuoti vaiko nuomonę ir sudaryti įspūdį, kad vaikas iš tiesų nenori bendrauti su kitu iš tėvų. Dėl šių priežasčių sudėtinga išsiaiškinti tikrąją vaiko valią dėl bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu/motina.

7.2. Teismo reguliavimo trūkumai ir teismo sprendimų kokybė

7.2.1 Nėra pakankamai efektyvių ir operatyvių poveikio priemonių, kurias būtų galima pritaikyti tėvo/motinos, kuris/-i neleidžia susitikti su vaiku, atžvilgiu. Teisinės priemonės (teismo skiriamos baudos) sprendimo nevykdančių proceso šalių elgesio dažniausiai nepakeičia.

7.2.2 Daugelyje teismo sprendimų nėra tiksliai nurodoma vaikų perdavimo tvarka, vieta ir sprendimo nevykdymo pasekmės. Dėl to procesai užsitęsia, nes teismams tenka papildomai priimti sprendimus, apibrėžiančius perdavimo tvarką ir nustatančius sprendimo nevykdymo pasekmes. Procesai būtų veiksmingesni, jeigu teismų sprendimuose būtų iš karto detalizuota jų vykdymo tvarka, apibrėžiamos sprendimo nevykdymo pasekmės ir numatomos nepiniginio pobūdžio sankcijos (nustačius sistemingą, tyčinį sprendimo nevykdymą, būtų keičiama sprendimo vykdymo tvarka, mažinant piktnaudžiaujančios šalies teisių apimtį).

7.3. Organizacinės problemos

7.3.1 Pagal dabartinę tvarką gana ilgai užtrunka, kol antstolis surenka pakankamai medžiagos siekdamas surašyti Sprendimų, įpareigojančių skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, nevykdymo aktą. Tenka ilgai laukti, kol teismas išnagrinėja šį aktą. Dažnai baudos skyrimas sprendimo nevykdančiai šaliai praranda prasmę, kadangi, kai ateina laikas priimti sprendimą dėl baudos, jau būna iš esmės pakeista bendravimo su vaiku tvarka. Kitais atvejais skolininkas jokių sankcijų nesulaukia teismui konstatavus, kad vaikas tiesiog nenori bendrauti su skyriumi gyvenančiu tėvu/motina ir jo priversti niekas negali, o skolininkas (su kuriuo gyvena vaikas), beveik visada pripažįstamas nekaltas dėl sprendimo nevykdymo.

7.3.2 VTAS darbo laikas yra pirmadieniais-penktadieniais, o pagal nustatytą bendravimo tvarką susitikimai dažniausiai turi būti rengiami savaitgaliais ir švenčių dienomis vakarais.

7.3.3 Praktikoje sudėtinga pasitelkti psichologą, kadangi nėra apibrėžtos tvarkos, koku būdu ir iš kokių kandidatų jis turėtų būti pasirenkamas. Ši problema išsprendžtų, jei būtų patvirtintas reikiamos kvalifikacijos psichologų sąrašas (analogiškas teismo ekspertų sąrašui).

8. VŠĮ VUVL Vaiko raidos centro ir VŠĮ Paramos vaikams centro pateikta nuomonė

Tiek Vaiko raidos centrui, tiek Paramos vaikams centrui žinoma „tėvų atstūmimo sindromo“ sąvoka, minėtos įstaigos yra susipažinusios su tarptautine mokslinė literatūra apie šį sindromą, tarptautinių ekspertų nuomonėmis dėl šio sindromo. Minėtų įstaigų specialistai ne kartą šiam sindromui būdingus klinišnius atvejus stebėjo dirbdami su vaikais ir tėvais.

Nors diskusija apie „tėvų atstūmimo sindromą“ vyksta įvairiose šalyse, jis nėra įtrauktas į pagrindinius sveikatos būklės aprašančius dokumentus. Šis sindromas nėra įtrauktas į Tarptautinę statistinę ligų ir sveikatos sutrikimų klasifikaciją (TLK-10-AM) nei aprašytas Diagnostiniame ir statistiniame psichikos sutrikimų vadove (DSM). Todėl sąvoka „tėvų atstūmimo sindromas“ kaip sveikatos sutrikimo diagnostinė kategorija Lietuvoje šiuo metu negali būti vartojama.

8.1. Vaiko raidos centro nuomone, vadovaujantis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo nuostatomis, šeimos, kuriose vaikams trukdoma bendrauti su vienu iš tėvų ir pastebimi kiti psichologinės (emocinės) prievartos požymiai, atitinka socialinės rizikos šeimų apibrėžimą ir turėtų būti stebimos bei nustatyta tvarka gauti socialines paslaugas.

8.1.1. Problemos, trukdančios efektyviai įgyvendinti vaiko teisę bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina:

1) *Tėvų emocinės problemos*

Nepakankamas tėvų sąmoningumas, pozityvios tėvystės įgūdžių trūkumas.

2) *Vaikų emocinės problemos*

Galimi įvairiausi psichikos ir elgesio sutrikimai bei sutrikimų lygio nesiekiančios elgesio ir emocijų problemos.

8.1.2. *Problemų sprendimo būdai:*

1) Tėvams nesutariant dėl bendravimo su vaiku tvarkos, ar vienam iš tėvų nesilaikant nustatytos tvarkos, būtina vaiko teisių apsaugos specialistų, psichologų, socialinių darbuotojų pagalba. Esant reikalui galima būtų pasitelkti psichikos sveikatos centrų ir kitų sveikatos priežiūros įstaigų specialistus. Svarbu užtikrinti prevenciją, psichologinės pagalbos prieinamumą, nes esamų organizacinių ir žmogiškųjų resursų nepakanka.

2) Kai kompromisiniai susitarimai tarp tėvų neįmanomi, būtų tikslinga pasimatymus organizuoti neutralioje teritorijoje, dalyvaujant psichologo išsilavinimą turinčiam specialistui. Visų susitikimų metu, kol bus atkurtas vaiko ir vieno iš tėvų ryšys, būtina, kad dalyvautų tas pats specialistas, kuris, esant reikalui, suteiktų pagalbą vaikui.

3) Būtinasis tėvų konsultavimas bei jų švietimas, orientuotas į vaiko poreikių bendrauti su abiem tėvais supratimą, atsisakant asmeninių ambicijų bei nuoskaudų. Kraštutiniais atvejais galima būtų įpareigoti tėvus kreiptis psichologinės pagalbos.

4) Trukdymas vaikui susitikti su vienu iš tėvų, vaiko nuteikinėjimas prieš vieną iš tėvų turėtų būti traktuojamas kaip emocinis smurtas prieš vaiką ir būtų taikoma teisės aktuose numatyta atsakomybė.

5) Būtinasis visuomenės informavimas apie žalą trukdant vaikui bendrauti su vienu iš tėvų bei vaiko nuteikinėjimą prieš vieną iš tėvų.

Siekiant nuosekliai įgyvendinti siūlomas priemones, būtina plėsti psichologinės pagalbos galimybes vaikams ir tėvams, nes esamų žmogiškųjų išteklių nepakanka.

8.2. VŠĮ Paramos vaikams centro nuomone, „tėvų atstūmimo sindromo“ sąvokos įvedimas ir pripažinimas patologizuotą vaiką, rodytų, kad vaikui kažkas negerai, kai iš tiesų už situaciją yra atsakingas suaugęs, kuris daro įtaką vaikui.

Priežastys, dėl kurių vaikas gali atsisakyti bendrauti su skyriumi gyvenančiu vienu iš tėvų:

1) vaikas yra išgyvenęs tikrai gąsdinančių patirčių su tėvu/mama, su kuriuo atsisako matytis;

2) vaikas gali jausti didelę nuoskaudą ir pyktį dėl to, kad tėvas/mama paliko namus;

3) vaikas gali būti nuteikinėjamas, spaudžiamas ir išnaudojamas tėvų konflikte;

4) vaikas, būdamas lojalus tam iš tėvų, su kuriuo gyvena, net jei pastarasis ir sąmoningai netrukdo vaikui matytis su kartu negyvenančiu tėvu/mama, atsisako susitikimų, taip nesąmoningai savo psichinės gerovės sąskaita išspręsdamas lojalumo konfliktą, atsisako bendrauti su skyriumi gyvenančiu tėvu/mama, kad neliūdintų ir neskaudintų kito iš tėvų.

VšĮ Paramos vaikams centro nuomone, atliekant šeimos situacijos įvertinimą būtina:

1) išsiaiškinti, ar vaikas atsisako bendrauti su vienu iš tėvų ne dėl jo netinkamo elgesio su vaiku praeityje (ar tėvas nėra skriaudęs vaiko, smurtavęs, gąsdinęs ar kitaip netinkamai elgęsis).

2) jei netinkamo elgesio nėra buvę, reikalingas darbas su tėvu, kuris daro įtaką vaikui ir jo bendravimui su kitu tėvu, kad pastarasis suprastų, jog vaiko atskyrimas nuo kito tėvo yra žalinga vaikui.

3) reikalinga pagalba vaikui, tačiau ji bus mažai efektyvi, jei įtaką darantis tėvas nekeis savo požiūrio ir elgesio.

4) jei įtaką darantis tėvas nekeičia savo elgesio ir nesudaro galimybės matytis vaikui su kitu iš tėvų, tuomet svarbu bendrai įvertinti įtaką darančio tėvo/mamos tėvystės gebėjimus bei elgesį su vaiku. Jei išaiškėja daugiau susirūpinimą keliančių aplinkybių, kraštutiniais atvejais turi būti svarstomas vaiko gyvenamosios vietos pakeitimas ir jo apgyvendinimas su kitu tėvu/mama.

VšĮ Paramos vaikams centras išskyrė šias problemas:

1) teisinio reglamentavimo, kuris jau prasidedant skyrybų procesui numatytų vaiko bendravimo su abiem tėvais tvarką, trūkumas.

2) ilgai besitęsiantis teismo procesas dėl vaiko gyvenamosios vietos ir bendravimo su skyriumi gyvenančiu vienu iš tėvų.

3) mechanizmo, užtikrinančio pagalbą visiems besiskiriančios šeimos nariams, trūkumas (pagalba tėvams turėtų būti privaloma).

9. Valstybinio psichikos sveikatos centro pateikta nuomonė

„Tėvų atstūmimo sindromas“ nėra įtrauktas į Tarptautinę ligų klasifikaciją, todėl tokie duomenys nėra fiksuojami sveikatos priežiūros įstaigose.

Valstybinio psichikos sveikatos centro nuomone, šeimai susiduriant su įvairaus pobūdžio socialiniais ir psichologiniais sunkumais, vienas iš galimų problemos sprendimo būdų - tėvystės įgūdžių lavinimo programų įgyvendinimas, kurios gali padėti tėvams pagerinti turimus ir įgyti naujus elgesio, bendravimo su vaiku modelius, o stiprinant tėvystės kompetencijas ir keičiant žalojančius tėvystės metodus - sumažėtų vaikų elgesio problemų.

10. Teismo sprendimų dėl neturtinio pobūdžio tėvų pareigų vykdymas Europos valstybėse

Daugelio Europos valstybių teisės normomis, reglamentuojančiomis teismo sprendimų dėl tėvų pareigų paskirstymo, kartu negyvenančių vaiko ir tėvo ar motinos kontaktų (teisės matytis) vykdymą, stengiamasi numatyti pakankamai šį vykdymą užtikrinančių poveikio priemonių ir tuo pačiu garantuoti vykdymo proceso lankstumą, visų pirma akcentuojant vaiko interesus bei orientuojant šalis į vykdymo metu išskylančių nesutarimų sprendimą taikiais, šalims abipusiai priimtinais būdais.⁵

Kai kurių valstybių (pvz., Suomijos, Austrijos, Vokietijos, Vengrijos) įstatymai numato *mediacijos* tarp vykdymo procese nesutariančių šalių procedūrą kaip būtiną ar bent galimą šio proceso problemų sprendimo etapą. Mediacijos procedūroje gali dalyvauti teismai, įvairios socialinės tarnybos, profesionalūs mediatoriai, pvz., Suomijoje mediacijos procedūroje dalyvauja savivaldybių šeimos konsultavimo ir tarpininkavimo darbuotojai, privatūs subjektai, prižiūrimi regioninių Suomijos valdžios institucijų. Tačiau pvz., Austrijoje, Vokietijoje teismo sprendimo

⁵ Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos prašymu Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Parlamentinių tyrimų departamento atlikta apžvalga Dėl teismo sprendimų dėl neturtinio pobūdžio tėvų pareigų vykdymo Europos valstybėse, 2010-07-01.

vykdymas dėl mediacijos procedūrų gali būti atidėtas tik tuo atveju ir tokiam laikotarpiui, jei tai nekelia grėsmės vaiko interesams.

Pastangoms sutaikyti šalis ar įtikinti jas vykdyti teismo sprendimą gera valia neduodant rezultatų, vykdymas gali būti užtikrinamas įvairiomis civilinio, administracinio ar baudžiamojo *poveikio priemonėmis*. Teismo sprendimo nevykdantiems ar vykdymui trukdantiems asmenims gali būti taikomos tokios priemonės kaip įspėjimas, piniginių sąskaitų įšaldymas, dokumentų paėmimas (Austrija), baudos (Airija, Prancūzija, Suomija, Švedija, Vokietija), laisvės atėmimas (Airija, Austrija, Anglija ir Velsas, Prancūzija) ir kt. (pvz., Portugalijoje finansinė kompensacija nukentėjusiajai šaliai arba vaikui). Baudžiamojo poveikio priemonės taikomos tik itin sunkiais nepaklusimo teismui atvejais (Anglija, Velsas) ir tik išnaudojus visas civilinio proceso priemones (Ispanija).

Sisteminimas vengimas vykdyti teismo sprendimą (pvz., jei taikytos priemonės yra nerezultatyvios) gali tapti pagrindu nustatyto tėvų pareigų paskirstymo peržiūrėjimui, perduodant visas šias pareigas ar dalį jų iš sprendimo nevykdančios šalies kitai šaliai (Airija, Čekija), kiekvieną delsimo mėnesį mokamai baudai (Ispanija). Kraštutiniais atvejais galimas prievartinis vaiko paėmimas iš teismo sprendimo nevykdančios šalies. Švedijoje vaikas gali būti paimamas siekiant įgyvendinti teismo sprendimą ar susitarimą dėl kontaktų tik tuo atveju, kai tai yra vienintelis vykdymo užtikrinimo būdas ir vaikui iš tiesų labai reikia susitikti su kartu negyvenančiu tėvu/motina.

Teismo sprendimus paprastai *įgyvendina* tam tikri vykdymo pareigūnai (antstoliai), į šį procesą taip pat gali būti įtraukiamos įvairios socialinės tarnybos, ekspertai, policija (ypač tais atvejais, kai tenka panaudoti prievartą). Pvz., Airijoje teismo sprendimus ar teismo patvirtintus susitarimus įgyvendina policija ir socialinės tarnybos; Austrijoje gali būti pasitelkiamos viešosios gerovės institucijos (jaunimo gerovės agentūros ar nepilnamečių teismus aptarnaujančios tarnybos), tokią priemonę, kaip vaiko pristatymas, įgyvendina teismo pareigūnai (antstoliai) ir viešojo saugumo pareigūnai (policija); Norvegijoje, Prancūzijoje – antstoliai; Suomijoje teismo sprendimus, jei jie priimti ne seniau kaip prieš 3 mėnesius, vykdo teismo vykdytojai (antstoliai), taip pat gali dalyvauti gydytojas ar kitoks ekspertas; Švedijoje teismas gali įpareigoti socialines tarnybas (Vengrijoje – viešosios globos institucijas) užtikrinti, kad asmuo, kurio priežiūroje yra vaikas, savanoriškai vykdytų sprendimus/susitarimus.

Europos šalių įstatymai paprastai įpareigoja teismus ir teismo sprendimus vykdančias institucijas kiekvienoje vykdymo situacijoje *įvertinti konkrečias aplinkybes* ir taikyti vykdymą užtikrinančias priemones adekvačiai, visų pirma taip, kad nebūtų pažeisti vaiko interesai. Vaiko interesų požiūriu pakitusios aplinkybės gali tapti priežastimi, dėl kurių anksčiau priimto teismo sprendimo vykdymas nebegali būti įgyvendinamas, ir turi būti ieškoma naujo atitinkamos bylos sprendimo. Pvz., Ispanijoje teisėjas vykdymo procese gali pritaikyti bet kokią priemonę, kuria ginami vaiko interesai, tokia priemonė gali būti ir nutartis nevykdyti ankstesnio teismo sprendimo; Norvegijoje asmuo už teismo sprendimo nevykdymą negali būti baudžiamas, jeigu susidaro sprendimo nevykdytinumo sąlygos, kurias yra apibrėžęs Norvegijos Aukščiausiasis teismas, laikoma, kad tokios sąlygos susidaro, jei teismo sprendimo dėl vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo ar vaiko kontaktų su vienu iš tėvų vykdymas sukeltų vaikui rimtas psichologines problemas, taip pat tais atvejais, kai vyresnio amžiaus vaikas stipriai priešinosi kontaktams su vienu iš tėvų; Suomijoje reikalavimas vykdyti teismo sprendimą taip pat gali būti atmestas, jeigu nustatoma, kad vykdymas prieštarautų vaiko interesams dėl pasikeitusių aplinkybių ar kitos priežasties; Šveicarijoje, tas iš tėvų, su kuriuo gyvena vaikas, turi imtis reikiamų priemonių, kad vaiko ir kitos iš tėvų teisė matytis būtų įgyvendinama.

Vaiko, jei jis pripažįstamas pakankamai subrendusiu, *valios pareiškimas* vykdymo procese daugelyje valstybių laikomas svarbia aplinkybe, į kurią turi atsižvelgti teismai ir teismo sprendimus vykdančios institucijos – pvz., Airijoje teismas gali atsižvelgti į vaiko nuomonę esant „pakankamam vaiko amžiui ir subrendimui“; Austrijoje – jeigu nepilnametis, turintis 14 metų, ar tas iš tėvų, kuriam pripažinta teisė matytis su vaiku, atsisako kontaktų, o informavimas apie jų teises ir pareigas bei kontaktų svarbą vaiko gerovei, taip pat sutaikinimo mėginimai yra nerezultatyvūs, taip pat teismas gali nuspręsti, kad vienos ar kitos paskirtos poveikio priemonės

yra nebetaikytinos, jei jų taikymas pažeistų vaiko interesus; tais atvejais, kai vaikas nenori susitikti su vienu iš tėvų, Prancūzijos įstatymai įpareigoja kitą iš tėvų įtikinėti vaiką, kad pastarasis neatsisakytų pasimatymo, ir tik vaiko atkaklus atsisakymas eliminuoja to iš tėvų, kuris turi pareigą užtikrinti pasimatymų vykdymą baudžiamąją atsakomybę; Suomijoje teismas atmets reikalavimą vykdyti anksčiau priimtą teismo sprendimą ar patvirtintą susitarimą, jeigu 12 metų turintis vaikas prieštarauja vykdymui (t.p. Švedijoje), tas pats gali būti nuspręsta ir jaunesniam vaikui prieštaraujant, jeigu pripažįstama, kad jo subrendimas leidžia pareikšti valią, į kurią gali būti atsižvelgta.

11. Iš to, kas nurodyta pažymos 1-10 punktuose, **darytinos išvados:**

11.1. Vaikai yra ypatinga visuomenės grupė, kurios teisės ir teisėti interesai privalo būti užtikrinami. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (toliau - CK) bei Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas įtvirtina prioritetingą tėvų teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgiant į jų fizinę ir protinę būklę, sudaryti sąlygas vispusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje.

Teisės aktai įpareigoja kiekvieną asmenį imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, visur ir visada pirmiausia atsižvelgti į vaiko interesus. Svarbiausias ir esminis vaiko interesas yra augti sveikoje, saugioje ir ramioje aplinkoje, kurioje vaikas nepatiria psichologinės įtampos, baimės ar nuolatinių konfliktinių situacijų.

11.2. Pareiga pasirūpinti vaikais pirmiausia yra tėvų pareiga, tačiau nagrinėjamu atveju ne mažiau svarbi ir aptartina yra Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 18 straipsnyje numatyta valstybės pareiga teikti tėvams paramą, reikalingą tinkamam vaikų auklėjimui ir priežiūrai bei Vaiko teisių apsaugos konvencijos 19 straipsnyje įtvirtinta valstybės pareiga, siekiant apginti vaiką nuo priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio ir kt., kuriuos vaikas gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens, imtis visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje taip pat nurodoma, kad egzistuoja pozityvios valstybės valdžios institucijų pareigos, neatskiriama susijusios su veiksmingu šeimos gyvenimo gerbimu. Teismo teigimu, „šeimos gyvenimas“ Konvencijos 8 straipsnio, numatančio, kad „kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiama jo asmeninė ir jo šeimos gyvenimas“, prasme apima mažiausiai ryšius tarp artimų giminaičių, nes tokie giminaičiai gali užimti svarbią vietą šeimos gyvenime. Pagarba šeimos gyvenimui įpareigoja valstybę veikti taip, kad būtų sudarytos galimybės tokiems ryšiams normaliai plėtotis.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę ir vaikystę.

11.3. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos preambulėje įtvirtintas principas, kad visapusiška ir darni vaiko raida galima tik augant šeimoje, jaučiant meilę ir supratimą. Vaiko teisių konvencijos 7 straipsnio 2 dalyje nustatyta vaiko teisė būti globojamam tėvų, 9 straipsnio 3 dalyje – teisė nuolat bendrauti su išskirtais tėvais, išskyrus atvejus, kai tai nesuderinama su vaiko interesais.

Pažymėtina, kad vaiko bendravimas su artimaisiais giminaičiais yra itin svarbus vaiko tapatybės jausmui, jo visapusiškai ir harmoningai raidai, todėl turi būti siekiama užtikrinti, kad vaikas galėtų palaikyti ryšius su artimais asmenimis, šių ryšių palaikymas ir plėtojimas gali užpildyti svarbaus jo raidai bendravimo spragas (ypatingai tėvams nutraukus santuoką).

CK 3.161 straipsnio 3 dalimi detalizuojama Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje nustatyta vaiko teisė į šeimos ryšius bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio nuostatos dėl valstybės pagarbos šeimos gyvenimui. LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas garantuoja vaikui teisę būti tėvų globojamam, taip pat teisę į šeimos ryšius bei kitus su jo individualybe susijusius ryšius ir jų išsaugojimą. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 24 str. 2 dalyje nurodoma, jog vaikui *turi būti užtikrinta* galimybė bendrauti su motina, tėvu ir artimais giminaičiais, negyvenančiais kartu su juo, išskyrus įstatymo numatytus atvejus, kada toks bendravimas gali pakenkti vaikui.

11.4. Praktiškai skyrium gyvenančių tėvų bendravimo su vaikais klausimai sprendžiami remiantis CK.

Lietuvos Respublikos CK 3.170 straipsnyje numatyta, jog tėvas ar motina, negyvenantys kartu su vaiku, turi teisę ir pareigą bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant; vaikas, kurio tėvai gyvena skyrium, turi teisę nuolat ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais, nesvarbu, kur tėvai gyvena.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai tėvams suteikia galimybę ginčijamą klausimą (dėl vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo su vaiku) pirmiausia išspręsti tarpusavio sutarimu - visus klausimus, susijusius su vaikų auklėjimu, sprendžia abu tėvai tarpusavio susitarimu; jeigu tėvai nesusitaria, ginčijamą klausimą sprendžia teismas (CK 3.165 str. 3 d.). Kai tėvai nesusitaria dėl skyrium gyvenančio tėvo ar motinos dalyvavimo auklėjant vaiką ir bendravimo su juo, bendravimo su vaiku ir dalyvavimo jį auklėjant tvarką nustato teismas (CK 3.170 str. 4 d.).

LR CK 3.175 straipsnis detalizuoja ginčų sprendimo tvarką - kreiptis į teismą dėl bendravimo su vaiku ir dalyvavimo jį auklėjant tvarkos gali vaiko tėvas ar motina, neveiksnių nepilnamečių tėvų tėvai (globėjai, rūpintojai) (1 dalis); teismas nustato skyrium gyvenančio tėvo ar motinos bendravimo su vaiku tvarką, atsižvelgdamas į vaiko interesus ir sudarydamas galimybę skyrium gyvenančiam tėvui ar motinai maksimaliai dalyvauti auklėjant vaiką. Minimalus bendravimas gali būti nustatomas tik tuomet, jei nuolatinis maksimalus bendravimas kenkia vaiko interesams (2 dalis).

11.5. CPK 13 straipsnyje įtvirtintas dispozityvumo principas. Pagal minėto straipsnio nuostatas šalys ir kiti proceso dalyviai, laikydami šio kodekso nuostatų, turi teisę laisvai disponuoti joms priklausančiomis procesinėmis teisėmis.

CPK 42 straipsnyje nustatytos šalių teisės ir pareigos. Ieškovas turi teisę pakeisti ieškinio pagrindą arba dalyką, padidinti arba sumažinti ieškinio reikalavimus CPK nustatyta tvarka. Ši teisė ribojama ir gali būti įgyvendinta, kol priimama teismo nutartis skirti bylą nagrinėti teismo posėdyje, t.y. iki pasirengimo teisminiam nagrinėjimui pabaigos (CPK 141 str.).

Civilinio proceso kodekso 111 ir 135 straipsniai nustato ieškinio pareiškimui keliamus reikalavimus. Vienas iš reikalavimų – ieškinyje turi būti nurodomas ieškovo reikalavimas (ieškinio dalykas).

CPK 265 straipsnio nuostatos draudžia teismui sprendime peržengti byloje pareikštų reikalavimų, išskyrus CPK numatytus atvejus.

CPK nustatyti atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai. Pažymėtina, kad nagrinėjant šeimos bylas, teismas, atsižvelgdamas į ieškinio pagrindą sudarančias ir teismo posėdyje paaiškėjusias bylos aplinkybes, turi teisę viršyti pareikštus reikalavimus, t. y. gali patenkinti daugiau reikalavimų, negu jų buvo pareikšta, taip pat priimti sprendimą dėl reikalavimų, kurie nebuvo pareikšti, tačiau yra tiesiogiai susiję su pareikšto ieškinio dalyku ir pagrindu (CPK 376 straipsnio 3 dalis).

Siekiant paspartinti teismo procesą ir šalims iš karto aptarti visas bendravimo su vaiku detales, manytina, ieškinyje turėtų būti išsamiai išdėstoma, kokią konkrečiai bendravimo tvarką (laikas, vaiko perdavimas, vieta, kuris tėvų turi pasiimti vaiką, su atvykimu pasiimti vaiką susijusios išlaidos, ir kt.) siūlo šalis.

11.6. Teisės normos tiesiogiai nenumato, kokius teisiškai reikšmingus faktus (faktines aplinkybes) teismas turi nustatyti sprendžiant ginčus dėl bendravimo tvarkos, kurie leistų padaryti teisingą išvadą, priimti pagrįstą ir teisėtą sprendimą; nėra vieningo CK normų, reglamentuojančių bendravimo su vaiku tvarkos nustatymą, taikymo išaiškinimo, teismų praktikos nagrinėjant tokios kategorijos bylas apibendrinimo.

Nagrinėjamu atveju kyla problemų dėl teismo sprendime kartais neišsamiai detalizuotos skyrium gyvenančio tėvo/motinos bendravimo su vaiku tvarkos, sąlyginių nuostatų, leidžiančių šalims savaip interpretuoti sprendimo vykdymą bei ginčams kilti. Manytina, kad teismo sprendime detalios nustačius bendravimo tvarką (laikas, vieta, kas turėtų pasiimti/pristatyti vaiką bendravimui, išankstinis tėvų informavimas apie ketinimą pasiimti vaiką ar išankstinis pranešimas apie negalėjimą nustatytu laiku pasiimti vaiką, detalus bendravimo su vaiku savaitgaliais ir

švenčių dienomis nustatymas, (ne)kompensuojamas susitikimas su vaiku nustatytu bendravimo laiku vaikui susirgus, kas turėtų apmokėti vaiko pasiėmimo/pristatymo išlaidas, sprendimo nevykdymo pasekmės ir kt.), būtų mažiau neaiškumų dėl tinkamo vaiko teisės bendrauti su skyriumi gyvenančiu vienu iš tėvų užtikrinimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktika nagrinėjant skundus, susijusius su bendravimo tvarka, taip pat konsultacijų metu gyventojų pateikiamos problemos rodo teismų praktikos sprendžiant šios kategorijos bylas nevienodumą. Manytina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengtas apibendrinimas dėl teismų praktikos nagrinėjant civilines bylas dėl bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo padėtų teismams bei specialistams (VTAS, antstoliams) jų darbe.

11.7. Teisė į teisminę gynybą, kurią garantuoja Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 8 straipsnis, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalis, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis, reikalauja ne tik sudaryti galimybę asmeniui kreiptis į teismą, bet ir realiai apginti pažeistą ar ginčijamą subjektinę teisę, įgyvendinti priimtą teismo sprendimą. Kadangi nuo ieškovo kreipimosi į teismą iki teismo sprendimo įsiteisėjimo gali praeiti netrumpas laikotarpis, dėl įvairių priežasčių gali tapti sunku arba neįmanoma realiai įgyvendinti priimtą teismo sprendimą. Siekiant užtikrinti, kad jei būtų priimtas ieškovui palankus teismo sprendimas, jo įvykdymas nepasunkėtų arba nepasidarytų neįmanomas, Civilinio proceso kodekso (toliau - CPK) nuostatos numato laikinųjų apsaugos priemonių institutą.

Kadangi teismai susiduria su didele bylų našta, kas lemia užsitęsusių procesus, teismo sprendimas dėl laikinosios apsaugos priemonės nustatymo dažnai prilygsta sprendimui dėl bylos esmės ilgesnį laiko periodą; procesai dėl laikinųjų apsaugos priemonių nustatymo ir pagrindiniai procesai dažnai sprendžia tą patį „civilinių teisių ar pareigų“ klausimą ir turi tą patį ilgai trunkantį efektą.

Laikinąsias apsaugos priemones reglamentuoja CPK 144–152 straipsniai. Pagal CPK 144 straipsnio 1 dalį teismas dalyvaujančių byloje ar kitų suinteresuotų asmenų prašymu gali imtis laikinųjų apsaugos priemonių, jeigu jų nesiėmus teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti neįmanomas. Laikinųjų apsaugos priemonių poreikį nulemia, kad dėl kokių nors atsakovo veiksmų arba neveikimo, taip pat dėl objektyvių aplinkybių galimo teismo sprendimo vykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti neįmanomas.

Specialūs laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindai numatyti LR CK 3.65 straipsnyje „Laikinosios apsaugos priemonės“, kuriame nurodoma, kad teismas, atsižvelgdamas į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kol bus priimtas teismo sprendimas.

CK 3.65 straipsnio 2 dalyje pateiktas laikinųjų apsaugos priemonių sąrašas nėra baigtinis, teismas, atsižvelgdamas į konkrečią situaciją, gali taikyti ir kitokias apsaugos priemones, kurios šiame sąraše nenumatytos, tačiau, teismo nuomone, yra būtinos siekiant apsaugoti vaiko interesus. Išimtiniais atvejais byloje prireikus laikinai sureguliuoti itin specifinę ginčo situaciją, kuriai įstatymuose neįtvirtinta tinkamos laikinosios apsaugos priemonės, teismas, vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais (CPK 3 str. 7 d.) bei specialiaisiais laikinųjų apsaugos priemonių taikymo principais, gali ad hoc pritaikyti originalaus pobūdžio apsaugos priemonę⁶.

Viena tokių priemonių – laikinos bendravimo su vaiku tvarkos nustatymas. Tai teisinius santykius laikinai sureguliuojanti laikinosios apsaugos priemonė, sudaranti sąlygas užtikrinti asmenų teisių apsaugą, ginčo teisinių santykių normalų funkcionavimą, kol nėra priimtas ir įsiteisėjęs teismo sprendimas

Prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių teismas išsprendžia ne vėliau kaip per tris dienas nuo jo gavimo (CPK 148 str. 1 d.). Prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones išnagrinėjamas rašytinio proceso tvarka.

Nors laikinųjų apsaugos priemonių taikymu neturi būti sprendžiami klausimai, į kuriuos turėtų būti atsakyta tik galutiniu teismo sprendimu, tėvams, prašantiems nustatyti laikinąją

⁶ LAT Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga, 2010-12-15, Teismų praktika Nr. 34

bendravimo su vaiku tvarką, šios priemonės itin svarbios, siekiant visiškai nenutraukti santykių su skyrium gyvenančiais vaikais. Laikinosiomis apsaugos priemonėmis, kuriomis nustatoma bendravimo su vaikais tvarka apsaugoma šalių interesų pusiausvyra bei vaiko interesai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktika nagrinėjant skundus, susijusius su bendravimo tvarka, gyvenamosios vietos nustatymu, taip pat konsultacijų metu gyventojų pateikiamos problemos rodo, kad teismai skirtingai sprendžia laikinųjų apsaugos priemonių priėmimo klausimą - nesilaiko procesinių terminų - 3 dienų termino, per kurį turi būti išsprendžiamas klausimas (pareiškėjų teigimu, nepriima jokio sprendimo dėl jų prašymo); laikinųjų apsaugos priemonių klausimo sprendimą perkelia į teisminių bylos nagrinėjimą; atsisako patvirtinti laikinąsias apsaugos priemones, motyvuodami tuo, kad VTAS sudaryta bendravimo tvarka yra pakankama vaiko interesams užtikrinti (tačiau neatsižvelgiama, kad VTAS sudaryta bendravimo tvarka negali remtis valstybės prievartos priemonėmis ir pareiškėjai negali kreiptis į antstolį dėl tokios tvarkos nevykdymo, kaip yra esant teismo sprendimui). Tinkamą vaiko interesų įgyvendinimą – šiuo atveju laikinos bendravimo tvarkos nustatymą – padėtų užtikrinti neatidėliojant priimtos laikinos apsaugos priemonės.

11.8. LR CK 3.178 straipsnis numato privalomą valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos dalyvavimą nagrinėjant ginčus dėl vaikų; valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija, ištyrusi šeimos aplinkos sąlygas, pateikia teismui išvadą dėl ginčo. Spręsdamas ginčą, teismas įvertina ne tik išvadą, bet ir vaiko norus bei kitus šalių pateiktus įrodymus.

Išvados teikimas - pagrindinė VTAS funkcija teismo procese, taip pat pagrindinis būdas apginti vaiko teises ir interesus aptariamose kategorijose bylose, kadangi teismas priimdamas sprendimą privalo įvertinti VTAS pateiktą išvadą.⁷

VTAS uždavinius, funkcijas, teises, pareigas ir darbo organizavimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 2 d. nutarimu Nr. 1593 patvirtinti Bendrieji vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatai.

Nuostatų 6 punkte numatyti svarbiausieji skyriaus uždaviniai, tarp jų – užtikrinti pagal kompetenciją įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka visų savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą; teikti metodinę paramą, konsultacijas, spręsti kitas vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos problemas; teikti atitinkamoms valstybės, savivaldybės institucijoms ir įstaigoms pasiūlymus dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos, vaiko globos (rūpybos) ir teisės pažeidimų prevencijos gerinimo savivaldybės teritorijoje; bendradarbiauti su valstybės, savivaldybės institucijomis ir įstaigomis, nevyriausybiniomis organizacijomis ir bendruomenėmis vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos klausimais.

Nuostatų 7 punkte numatyta, jog VTAS, vykdydamas jam pavestus uždavinius, konsultuoja tėvus <...> ir pačius vaikus jų teisių apsaugos <...> ir teisės pažeidimų prevencijos klausimais; teikia tėvui ar motinai informaciją apie vaiką, negyvenantį kartu su jais, išskyrus tuos atvejus, kai yra grėsmė vaiko sveikatai ar gyvybei iš tėvo ar motinos pusės, kitais įstatymų nustatytais atvejais; dalyvauja teismo posėdžiuose ir pateikia teismui išvadą dėl nagrinėjamo ginčo dėl vaiko (gyvenamosios vietos nustatymo, išlaikymo priteisimo, bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo), ištyręs šeimos aplinkos sąlygas; kartu su savivaldybės administracijos švietimo ir teisės skyriais, seniūnijomis, policijos įstaigomis, pedagoginėmis psichologinėmis tarnybomis, švietimo, asmens sveikatos priežiūros ir socialinės globos įstaigomis, nevyriausybiniomis organizacijomis, bendruomenėmis ir vaikų atstovais organizuoja bendrus pasitarimus ir priima suderintus sprendimus dėl vaiko teisių apsaugos ir teisės pažeidimų prevencijos gerinimo savivaldybėje.

Tyrimas vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje rodo, kad kasmet daugėja VTAS pateikiamų skundų dėl trukdymo bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu; didėjant skyrybų skaičiui – VTAS tenka dažniau dalyvauti teismuose teikiant išvadą bei atstovaujant vaiko interesus.

11.9. Pastebėjusi, kad VTAS skirtingai supranta ir skirtingai praktikoje taiko CPK nuostatas, nustatančias procesines skyriaus teises ir pareigas, įžvelgdama galimai netinkamą VTAS tarnybinių pareigų atlikimą arba neveikimą, sąlygojantį nevienodos praktikos formavimosi

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų Senato 2002-06-21 nutarimu Nr. 35 patvirtinta LAT praktikos nagrinėjant civilines bylas dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo.

užuomazgas, vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2011-06-10 atliko VTAS atstovavimo vaiko teisėms ir jo interesams bei išvadų teikimo teismui funkcijos vykdymo analizę. Tyrimas parodė, kad:

- 1) skirtinga teismų praktika dėl VTAS procesinės padėties civiliniame procese (išvada teikianti institucija, tretysis asmuo, suinteresuotas asmuo);
- 2) VTAS skirtingai informuojami apie įtraukimą į bylos nagrinėjimą;
- 3) nėra vieningos praktikos dėl VTAS išvados formos (rašytinė ar žodinė) ir pateikimo momento (pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijoje ar teismo nagrinėjimo stadijoje (po įrodymų ištyrimo));
- 4) yra nusiskundimų (teismų) dėl VTAS teikiamų išvadų nekompetentingumo bei neišsamumo, skyrių neinicatyvumo bei žinių stokos.

Atlikusi tyrimą vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė nuomonę, kad:

1) VTAS dalyvavimas teismine tvarka sprendžiant ginčus, susijusius su vaiko interesais (taip pat ir nesant ginčo bei ypatingosios teisenos atveju (kai teisės aktai įpareigoja vaiko teisių apsaugos skyrių pateikti išvadą teismui) yra grindžiamas VTAS funkcija ginti viešą interesą – vaiko teises ir teisėtus interesus. Teismui teikiama išvada turi būti suformuluota aiškiai, motyvuotai bei išsamiai, pateikiama raštu, kaip galima operatyviau, kad neužsitęstų teismo procesas ir nebūtų pažeidžiami vaiko interesai.

2) vieninga teismų praktika dėl VTAS procesinės padėties civilinėse bylose bei skyriaus išvados pateikimo/išreikalavimo tvarkos padėtų VTAS suformuoti vieningą praktiką savo darbe atliekant jiems nustatytas funkcijas – atstovaujant vaiko teises ir teisėtus interesus bei pateikiant teismui išvadą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Tarnybai) pasiūlė parengti rekomendacijas VTAS dėl civiliniame procese teismams teikiamų išvadų formos, pateikimo momento bei kokybės, taip pat organizuoti seminarus/mokymus VTAS darbuotojams šeimos teisės, nepilnamečių atstovavimo civiliniame procese (įskaitant išvadų rengimo teismui) klausimais.

Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė Teisėjų mokymo koordinavimo komisijos prie Teisėjų tarybos ir Teisingumo ministerijos, kurios organizuoja teisėjų mokymą, rengia mokymo programas ir metodinę medžiagą, dėmesį į nevienodą teismų praktiką dėl VTAS procesinės padėties civilinėse bylose bei išvados iš VTAS išreikalavimo/pateikimo tvarkos (formos, pateikimo momento).

Tarnyba 2012-08-08 parengė rekomendacijas dėl VTAS teismui teikiamų išvadų, kuriose buvo atsižvelgta į vaiko teisių apsaugos kontrolierės tyrime pateiktą nuomonę.

11.10. Teisės aktai įtvirtina teismo sprendimų privalomumo principą. Teismui priėmus sprendimą (nutartį) dėl vaiko bendravimo su vienu iš tėvų tvarkos, jeigu sprendimas (nutartis) nevykdomas, jo vykdymą privalo užtikrinti antstoliai. Pagal CPK 585 straipsnio nuostatas, antstolio reikalavimai vykdyti sprendimus <...> privalomi visiems asmenims ir turi būti įvykdyti per antstolio nustatytą terminą. Asmeniui, kuris nevykdo antstolio reikalavimo ar kitaip kliudo antstoliui vykdyti vykdomuosius dokumentus, teismas gali skirti iki vieno tūkstančio litų baudą už kiekvieną nevykdymo ar kliudymo dieną.

Pažymėtina, kad tėvai už teismo sprendimo nevykdymą gali būti traukiami atsakomybėn, tačiau tai neužkerta kelio už netinkamą tėvų valdžios įgyvendinimą, vaiko teisių pažeidimą bausti tėvus ir administracine tvarka.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tėvams, kurie pažeidžia vaiko teises, <...> ar kitaip piktnaudžiauja savo teisėmis bei pareigomis, taikoma įstatymų nustatyta civilinė, administracinė arba baudžiamoji atsakomybė.

Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatyta atsakomybė už tėvų valdžios nepanaudojimą arba panaudojimą priešingai vaiko interesams (ATPK 181 str. 1 d. – įspėjimas, o už tokią pačią veiką, padarytą tėvų, baustų administracine nuobauda už šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytą pažeidimą, – bauda iki keturių šimtų litų) bei neteisėtą trukdymą vaikui naudotis savo teisėmis ar kitokia vaiko teises pažeidžianti veikla (ATPK 181³ str. 1 d. - įspėjimas arba bauda nuo 100 iki 500 Lt.).

Už administracinių teisės pažeidimų, numatytų ATPK 181 str. padarymą tėvus teismas gali įpareigoti išklaudyti bendravimo su vaikais tobulinimo kursus. Asmenys, vengiantys vykdyti šį įpareigojimą, traukiami administracinėn atsakomybėn už šio kodekso 181⁴ straipsnyje (Tėvų, globėjų (rūpintojų) vengimas vykdyti šio kodekso 37² straipsnyje numatytą teismo įpareigojimą išklaudyti bendravimo su vaikais tobulinimo kursus užtraukia baudą iki keturių šimtų litų) nurodytą administracinį teisės pažeidimą (ATPK 37² str.).

Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatyta (ATPK 259¹ str.), kad administracinio teisės pažeidimo protokolus dėl 181, 181³, 181⁴ str. pažeidimų gali surašyti ir savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrių pareigūnai ar jų tam įgalioti valstybės tarnautojai.

Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 10 p. nustatyta, kad Skyrius su vaiko interesais susijusius veiksmus ir sprendimus priima vadovaudamasis bendrosiomis vertybėmis, Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos nuostatomis ir vaiko interesų prioritetiškumo principu – pirmiausia atsižvelgti į tai, kas geriausia vaikui.

Pažymėtina, kad administracinė nuobauda yra atsakomybės priemonė, skiriama ne tik nubausti administracinį teisės pažeidimą padariusį asmenį, bet ir siekiant, kad jie laikytųsi įstatymų, gerbtų bendro gyvenimo taisykles, nepadarytų naujų teisės pažeidimų.

Manytina, kad VTAS, siekdami, jog būtų tinkamai užtikrinta vaiko teisė bendrauti su skyriumi gyvenančiu tėvu/motina, atsižvelgdami į vaiko interesus, turėtų imtis priemonių ir taikyti tėvams/motinoms teisinę atsakomybę dėl vengimo užtikrinti vaiko teisės bendrauti su tėvu/motina įgyvendinimą.

11.11. Teisėto ir pagrįsto teismo sprendimo priėmimas nėra pilnas pažeistos subjektinės teisės atstatymas, būtinas teismo sprendimo realizavimas. Vykdomųjų dokumentų funkcija Lietuvoje suteikta antstoliams. Kuomet šalys gera valia nesusitaria dėl teismo sprendimo, kuriuo buvo nustatyta bendravimo su vaiku tvarka, vykdymo, jos gali kreiptis į antstolį sprendimą vykdyti priverstine tvarka.

Teismo sprendimų, kuriuose ginčo objektu yra vaikai, vykdymo procesas yra sudėtingas, o kartais ir komplikotas. 2005-10-27 Teisingumo ministro įsakymu Nr. 1R-352 patvirtinta Sprendimų vykdymo instrukcija nustato CPK VI dalies (Vykdymo procesas) normų taikymo tvarką, vykdant įstatymų numatytus vykdomuosius dokumentus, vykdymo išlaidų dydį, apmokėjimo, išieškojimo ir atleidimo nuo jų tvarką.

Sprendimų vykdymo instrukcija buvo ne kartą keičiama. Šiuo metu galiojančios Instrukcijos 25 punktą reglamentuoja teismo sprendimų, kuriais nustatyta bendravimo tvarka, vykdymą. Šiame punkte numatyta, kad vykdant kitus nepiniginio pobūdžio teismo sprendimus, kuriuose numatyti veiksmai susiję su nepilnamečiu asmeniu (vaiku) (teismo sprendimus, kuriais nustatoma vieno iš tėvų bendravimo su vaiku tvarka ir kt.), apie priimtą vykdyti vykdomąjį dokumentą antstolis praneša vaiko gyvenamosios vietos valstybinei vaiko teisių apsaugos institucijai. Užtikrinant vaiko teisių apsaugą bet kurios iš šalių, valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovo prašymu ar nusprendus antstoliui dalyvauti vykdymo procese, antstolio patvarkymu kviečiamas psichologas. Vykdamas nepiniginio pobūdžio teismo sprendimus, kuriuose numatyti veiksmai susiję su nepilnamečiu asmeniu (vaiku), kai skolininkas per teismo sprendime arba antstolio raginime nustatytą terminą sprendimo neįvykdo, antstolis kreipiasi į vaiko gyvenamosios vietos valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją dėl turimos informacijos pateikimo. Jei vaikas gyvena kitoje savivaldybėje nei išieškotojas, prireikus gali būti kreipiamasi ir į išieškotojo gyvenamosios vietos valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją. Antstoliui prašant ši informacija turi būti pateikta raštu. Prireikus antstolis su valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovu aptaria sprendimo vykdymo priemonių pobūdį ir jų vykdymo tvarką. Išnagrinėjęs turimą medžiagą antstolis priima patvarkymą dėl sprendimo vykdymo tvarkos. Šis patvarkymas ne vėliau kaip kitą darbo dieną siunčiamas proceso šalims ir valstybinei vaiko teisių apsaugos institucijai. Jeigu skolininkas nevykdo antstolio patvarkymo dėl sprendimo vykdymo tvarkos, antstolis surašo sprendimų, įpareigojančių skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, neįvykdymo aktą ir kreipiasi į teismą CPK 771 straipsnyje nustatyta tvarka.

Atsižvelgiant į praktikoje pastebimus nesklandumus vykdant neturtinio pobūdžio teismo sprendimus bei siekiant užtikrinti aiškiai teisės aktais reglamentuotą nepiniginio pobūdžio

sprendimų vykdymą, dalyvaujančių institucijų teises ir pareigas, jų atsakomybę bei patį vykdymo procesą, vaiko teisių apsaugos kontrolierius nuo 2003 metų teikė siūlymus kompetentingoms institucijoms parengti rekomendacijas, taisykles dėl vykdymo procese dalyvaujančių institucijų atstovų funkcijų.

Taip pat pažymėtina, kad Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metų plane buvo numatyta priemonė – išanalizuoti neturtinio pobūdžio teismo sprendimų, susijusių su vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo su vaiku tvarkos nustatymu ir t.t., vykdymo problemas, prireikus parengti ir teisingumo ministro įsakymu patvirtinti metodines rekomendacijas, kaip vykdyti teismo neturtinio pobūdžio sprendimus, susijusius su vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo su vaiku tvarkos nustatymu ir t.t., tačiau rekomendacijos nebuvo priimtos.

Neneigiant pastaraisiais metais priimtų CPK ir Sprendimų vykdymo pakeitimų svarbos, pažymėtina, kad vykdymo procese dalyvaujančios institucijos (VTAS, psichologai) skirtingai supranta savo funkcijas, teises bei pareigas. VTAS nurodo nežinantys, koks turėtų būti jų ir kitų dalyvių vaidmuo, funkcijos vykdymo procese.

Antstolių Rūmai, apibendrinę Lietuvos antstolių pateiktą informaciją nurodė, kad dėl nepakankamai aiškių, neišsamių teismo sprendimų, vykdymo procesas užtrunka; procesai būtų veiksmingesni, jeigu teismų sprendimuose būtų iš karto detalizuota jų vykdymo tvarka, apibrėžiamos sprendimo nevykdymo pasekmės ir numatomos nepiniginio pobūdžio sankcijos.

Teismai, nustatydami vaiko gyvenamąją vietą, turėtų įvertinti, ar tas iš tėvų, su kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, vykdys teismo sprendimą ir nesudarys kliūčių skyrium gyvenančiam tėvui/motinai įgyvendinti teisę bendrauti.

Atsižvelgiant į išdėstytas problemas, detalesnių rekomendacijų dėl nepiniginio pobūdžio teismų sprendimų vykdymo nebuvimą, manytina, kad būtini antstolių bei kitų vykdymo proceso dalyvių (ypatingai VTAS) mokymai dėl neturtinio pobūdžio (vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo tvarkos) sprendimų vykdymo.

11.12. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 4 straipsnyje įtvirtinta valstybės pareiga imtis visų reikiamų teisinių, administracinių ir kitų priemonių Konvencijoje pripažintoms teisėms įgyvendinti.

Vaiko teisių konvencijoje šeima vadinama pagrindine ir natūralia visos visuomenės narių, ypač vaikų, augimo ir gerovės aplinka, nes tik joje vaikas gali visapusiškai ir harmoningai vystytis ir augti, jausdamas supratimą, meilę ir laimę. Dėl susiklosčiusių aplinkybių šeima gali atsidurti sudėtingoje situacijoje, todėl pagrindinė valstybės pareiga – stiprinti šeimą, siektina, kad Lietuvoje šeima būtų pagrindinė visuomenės institucija, kurioje vaikas gyventų visavertį gyvenimą ir kuri užtikrintų vaiko apsaugą ir vystymąsi. Būtina užtikrinti visavertį šeimų funkcionavimą, skatinantį šeimas atlikti savo funkcijas, privalomas šeimoms nariams ir visuomenei.

Nors pagal teisės aktų reglamentavimą tėvai turi galimybę visų pirma ne teismo tvarka išspręsti klausimus, susijusius su bendravimo tvarkos nustatymu, ligi šiol Lietuvoje nėra nusistovėjusios praktikos tokio turinio ginčus spręsti ne teisme, nėra pakankamai išvystyta tėvų sutaikinimo praktika, padedanti jiems taikiai išspręsti tarpusavyje kylančius nesutarimus dėl skyrium gyvenančio tėvo/motinos bendravimo su vaiku nustatymo, kt. (mediacija).

Užsienio valstybių patirtis rodo, kad didelė dalis ginčų dėl vaiko gali būti išspręsta mediacijos pagalba, taip išvengiant skundų bei ginčų nagrinėjimo teismuose bei efektyviau užtikrinant vaiko teisių ir jo teisėtų interesų įgyvendinimą bei apsaugą, sumažintos neigiamos šeimos ginčų pasekmės vaikams.

2008-07-15 priimtas LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas taikomas neteisminiam ir teisminiam taikinamajam tarpininkavimui civiliniams ginčams spręsti. Tačiau oficiali statistika, kiek šeimos bylų buvo išspręsta pasitelkiant taikinamąjį tarpininkavimą (mediaciją) Lietuvoje, nėra pateikiama, nėra atliktų studijų, kurios parodytų priežastis, dėl kurių taikinamasis tarpininkavimas (mediacija) yra taikomas retai, kokios kylančios problemos. Kaip matyti iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atlikto tyrimo, ginčų šeimos bylose tik daugėja ir ginčai tampa aštresni, todėl būtina šalis skatinti siekti taikaus sprendimo bei šiuo klausimu šviesti visuomenę.

11.13. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 19 straipsnyje numatyta valstybės pareiga siekiant apginti vaiką nuo įvairiausio pobūdžio <...> psichologinio smurto, įžeidimų ar piktnaudžiavimo, <...> nerūpestingo elgesio, grubaus elgesio ar išnaudojimo, kuriuos jis gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens, imasi visų reikiamų teisinių, administracinių, *socialinių ir švietimo* priemonių.

Skyrybos – tai sutuoktinių juridinių, ekonominių ir psichologinių santykių nutraukimas, nulemiantis šeimos sistemos reorganizaciją. Net jei skyrybų iniciatoriai yra abu sutuoktiniai, šis įvykis atsiliepia visai šeimos sistemai ir sukelia ilgalaikius skausmingus išgyvenimus. Skyrybos apima daugelį žmogaus gyvenimo sričių (teisinę, psichologinę, ekonominę, socialinę, tėvystės) ir sukelia jose didesnius ar mažesnius pokyčius, kuriuos neretai lydi pyktis, nuoskauda, besitęsiantys konfliktai su buvusiu sutuoktiniu, kas neretai paveikia ir vaikus. Kaip vaikai reaguoja į skyrybas, priklauso ir nuo jų amžiaus. Labiausiai skyrybos traumuoja ikimokyklinio amžiaus vaikus ir paauglius. 3-6 metų vaikas dar nesugeba adekvačiai suprasti, kokios permainos vyksta šeimoje ir labai kaltina save. Paauglystėje tėvų skyrybos gali apsunkinti antrinės individualizacijos ir separacijos procesus. Dažnai vaikui pirmaisiais metais po tėvų skyrybų pasireiškia įvairūs streso požymiai. Pyktis, prislėgtumas, sąmyšis, kaltė, gėda – pagrindinės emocijos, kurios kyla vaikams. Gali pasikeisti vaiko elgesys, jam atsirasti įvairių problemų mokykloje ir santykiuose su kitais žmonėmis. Svarbu neapsunkinti vaiko išgyvenimų, kai skiriasi jo tėvai, o padėti ir palaikyti jį šiuo nelengvu metu.⁸

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktas tyrimas parodė, kad VTAS, psichologų, antstolių teigimu, didžiausia problema, trukdanti efektyviai įgyvendinti vaiko teisę bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina yra nepakankamas pačių tėvų sąmoningumas, pozityvios tėvystės įgūdžių trūkumas. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje turima informacija, jog vaikai dažnai tampa tėvų asmeninių ambicijų, tikslų, interesų įkaitais, tiek bylos teismo nagrinėjimo metu, tiek sprendimo vykdymo metu. Tėvai nesugeba vaikams paaikškinti, kad tėvai nesiskiria su vaikais, kad jie visada liks vaiko tėvais ir juo rūpinsis, kad vaikas visada bus mylimas ir tėvai su juo matysis, net jei vienas tėvų negyvens bendruose namuose.

Atliktas tyrimas parodė būtiną paslaugų, susijusių su pozityviosios tėvystės programomis plėtojimą. Pažymėtina, kad 2010 metais, vykdydama Nacionalinę smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2010 metų programą bei jos įgyvendinimo priemonių planą, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija išleido Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo pratybas ir metodines rekomendacijas.⁹ Pažymėtina, kad tėvystės gebėjimų ugdymo ir stiprinimo užsiėmimai daugiausia vedami didžiuosiuose Lietuvos miestuose, tačiau atokesniuose Lietuvos miestuose gyvenantiems yra sunkiau pasiekiami.

Taip pat pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011-07-13 nutarimu Nr. 888 patvirtino Psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo 2011-2013 metų tarpinstitucinį veiklos planą. Pagal šį planą Sveikatos apsaugos ministerija vykdys tėvystės įgūdžių ugdymo tėvų konsultavimo programų, skirtų šeimoms, kuriose bent vienas iš tėvų turi psichikos sutrikimą, šeimoms, kuriose bent vienas iš vaikų turi psichikos sutrikimą, ir kitoms šeimoms, susiduriančioms su psichikos sveikatos rizikos veiksniais, parengimo organizavimą (1.2.2 priemonė).

Manytina, kad pozityvios tėvystės ugdymo programų sklaida savivaldybėse nėra pakankama, todėl būtina vystyti šias programas visose savivaldybėse. Vienas sprendimo būdų - šeimos, patiriančios bendravimo sunkumų, galėtų lankyti savivaldybėse planuojamus organizuoti kursus dėl bendravimo su vaikais tobulinimo (pagal ATPK priemonę).

11.14. Pažymėtina, kad už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijos gyventojams užtikrinimą, socialinių paslaugų planavimą ir organizavimą, bendrųjų socialinių paslaugų kontrolę yra atsakingos savivaldybės.¹⁰

Vertinant Socialinių paslaugų įstatymo nuostatas, teigtina, jog socialinės paslaugos šeimai (tiek socialinės rizikos šeimai auginančiai vaikais, tiek socialinių problemų turinčiai šeimai,

⁸ „Šeimos krizių prevencija, socialinės ir psichologinės pagalbos šeimai būdai“, Vilnius, 2008.

⁹ leidinys „Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo pratybos“ - <http://www.socmin.lt/index.php?-1808360748>

¹⁰ LR Socialinių paslaugų įstatymas, 2006-01-19 Nr. X-493.

kurioje auga nepilnamečiai vaikai) turi būti teikiamos arčiausiai šeimos gyvenamosios vietovės, atitikti realius šeimos poreikius, savivaldybės teritorijoje teikiamų socialinių paslaugų spektras turi sudaryti galimybes šeimai laiku ir kvalifikuotai gauti reikiamą pagalbą, kuri apimtų visus šeimos narius, užtikrintų jų dalyvavimą problemų sprendime, užtikrintų efektyvią prevenciją socialinių problemų turinčių šeimų patekimui į socialinės rizikos šeimų grupę. Remiantis Socialinių paslaugų katalogu¹¹, pažymėtina, jog tiek bendrosios socialinės paslaugos, tiek specialiosios socialinės paslaugos, esant poreikiui, yra teiktinos labai plataus spektro paslaugų gavėjams: socialinės rizikos vaikams ir jų šeimoms, vaikams su negalia ir jų šeimoms, suaugusiems asmenims su negalia ir jų šeimoms, senyvo amžiaus asmenims ir jų šeimoms, socialinės rizikos suaugusiems asmenims ir jų šeimoms, socialinės rizikos šeimoms, *kitiems asmenims ir šeimoms*.

Svarbu paminėti, kad viena specialiųjų socialinių paslaugų yra *psichosocialinė pagalba* – tai pagalba asmenims, išgyvenantiems krizę ar patyrusiems stiprius emocinius išgyvenimus (sunkias ligas, netektis, skyrybas šeimoje, psichologinį, moralinį, fizinį ar seksualinį smurtą) ir jų šeimoms, artimiesiems, apimanti socialinę, psichologinę pagalbą, sielovadą. Remiantis 2006-04-05 LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtinto Paslaugų katalogo nuostatomis, ši paslauga teikiama krizinėje situacijoje (skyrybos, darbo praradimas, artimo netektis ir kt.) esančioms šeimoms ir jų nariams, taip pat kitiems asmenims ir jų šeimoms. Tačiau, kaip parodė Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2012 m. atliktas tyrimas kontrolierės iniciatyva Dėl socialinių paslaugų organizavimo ir teikimo socialinės rizikos šeimoms problemų bei įtakos vaiko teisių apsaugos užtikrinimui¹², pagal savivaldybių pateiktus duomenis, psichosocialinė pagalba yra retai teikiama socialinės priežiūros paslauga savivaldybėse. Atsižvelgiant į vyraujančią praktiką, jog socialinės paslaugos teikiamos socialinės rizikos šeimoms ir asmenims, darytina prielaida, kad kitos asmenų grupės negauna jų poreikius atitinkančių paslaugų. Atsižvelgiant į tai, savivaldybėms, atsakingoms už socialinių paslaugų planavimą ir organizavimą, būtina įvertinti ir išanalizuoti šios socialinės paslaugos poreikius asmenims/šeimoms, kuriose kyla bendravimo su vaikais sunkumų, ypačingai tose savivaldybėse, kuriose yra didelis skundų dėl vaiko teisės bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu, skaičius VTAS (žr. 1 priedą).

11.15. Savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos tikslus, funkcijas bei veiklą reglamentuoja Švietimo ir mokslo ministro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. ISAK-1880 patvirtinti Savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdiniai nuostatai bei Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 22 d. įsakymu Nr. V-1396 patvirtintas Pedagoginės psichologinės tarnybos darbo organizavimo tvarkos aprašas.

Pagal minėtų teisės aktų nuostatas, savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba (toliau – PPT) yra savivaldybės pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai įstaiga. PPT paskirtis – įvertinti mokinių (vaikų) specialiuosius ugdymosi poreikius ir nustatyti jų lygį, skirti specialųjį ugdymąsi, koordinuoti ir teikti švietimo pagalbą.

Viena pagrindinių PPT funkcijų – konsultuoti specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčius asmenis, jų tėvus (globėjus, rūpintojus), mokytojus, specialistus, specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo, ugdymo organizavimo, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų prevencijos bei jų sprendimo klausimais, mokinius – jų polinkių ir gabumų klausimais.

Apibendrinus vaiko teisių apsaugos kontrolieri VTAS pateiktą informaciją (4 priedas) matyti, kad iš 55 PPT, teikiančių paslaugas, numatytas Savivaldybių pedagoginių tarnybų pavyzdiniuose nuostatuose, 46 PPT teikia ir psichologinę pagalbą šeimoms, patiriančioms sunkumus dėl bendravimo. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kitų įstaigų (ne PPT), teikiančių nemokamas psichologines konsultacijas vaikams/šeimoms savivaldybėse yra labai mažai, o kai kuriose savivaldybėse iš viso nėra.

¹¹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. A1-93 „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“, (Žin. 2006, Nr. 43-1570).

¹² Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2012-09-11 pažyma Dėl socialinių paslaugų organizavimo ir teikimo socialinės rizikos šeimoms problemų ir įtakos vaiko teisių apsaugos užtikrinimui - <http://www3.lrs.lt/docs2/QMNVGEHW.PDF>

Pažymėtina, kad esant psichologines konsultacijas šeimai teikiančių įstaigų bei psichologų trūkumui, teigiamai vertintina, jog PPT sutinka teikti psichologinę pagalbą ne tik ugdymosi problemas turintiems vaikams bei jų šeimoms, bet ir vaikams/šeimoms, kurie susiduria su sunkumais užtikrinant vaiko teisę bendrauti su skyriumi gyvenančiu vienu iš tėvų. Tačiau manytina, kad savivaldybės turėtų svarstyti galimybę turėti specialistą, pastoviai dirbantį su vaikais/šeimomis, tarp jų - patiriančioms bendravimo sunkumus. Problema galėtų būti sprendžiama įsteigiant psichologo etatą savivaldybės padalinyje (VTAS ar kt.) ar bendradarbiaujant su įstaigomis, teikiančiomis psichologines konsultacijas.

11.16. Nuo 2010 metų keliamos kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese ir kitose teisminėse procedūrose (įskaitant ir civilines bylas sprendžiant ginčus dėl vaiko ir pan.) užtikrinimo problemos.

2011 m. gegužės 27 d. vykusiame Teisėjų tarybos posėdyje buvo pritarta penkių psichologų etatų įsteigimui visuose apygardų teismuose, jeigu bus skirtas papildomas finansavimas. Siekdama tinkamai įgyvendinti ketinimus steigti penkis psichologų etatus apygardų teismuose, Teisėjų taryba 2011 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. 13P-158-(7.1.2) pakeitė pavyzdines apygardų, apygardų administracinių ir apylinkių teismų struktūras, kuriose numatyta, jog apygardų teismuose gali būti įsteigta vyriausiojo specialisto (psichologo) pareigybė, o 2011 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. 13P-159-(7.1.2) patvirtino pavyzdinį vyriausiojo specialisto (psichologo) pareigybės aprašymą.

2012 metų biudžeto projekte buvo numatytos lėšos teismams vyriausiųjų specialistų (psichologų) penkių etatų finansavimui. Tačiau, atsižvelgiant į valstybės finansinę padėtį, biudžetinėms įstaigoms buvo nurodyta sumažinti 2012 metų biudžete joms numatytas lėšas 4 procentais. 2012 metais numatyti skirti asignavimai teismams buvo sumažinti maksimaliu 2 procentų dydžiu, tuo pačiu atsisakyta planuotų 5 vyriausiųjų specialistų (psichologų) pareigybių finansavimo ir kt. Atsižvelgiant į tai, kad vyriausiųjų specialistų (psichologų) pareigybės apygardų teismuose turėjo būti steigiamos tik skyrus tam papildomą finansavimą, 2012 m. apygardų teismai, neturėdami tam skirtų lėšų, vyriausiųjų specialistų (psichologų) pareigybių neįsteigė.

Manytina, kad 2013 metams biudžete paskyrus lėšas teismams vyriausiųjų specialistų (psichologų) penkių etatų finansavimui būtų sprendžiama problema ne tik tinkamos pagalbos vaikui baudžiamajame procese užtikrinimo, bet ir dalinai užtikrinama pagalba sprendžiant ginčus dėl vaikų (įskaitant ir tinkamą vaiko teisės bendrauti su skyriumi gyvenančiu tėvu/motina užtikrinimą) civiliniame procese.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, remdamasi tuo kas išdėstyta, atsižvelgdama į tyrimo eigoje paaiškėjusias aplinkybes ir vadovaudamasi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 11 straipsnio 4 punktu, 12 straipsnio 1 dalies 1 punktu bei 24 straipsnio 7 punktu,

n u s p r e n d ž i a:

1. Siūlyti Vyriausybei:

svarstyti galimybę 2013 metų biudžete skirti lėšas apygardų teismams vyriausiųjų specialistų (psichologų) penkių etatų finansavimui (pažymos išvadų 11.16 punktas).

2. Siūlyti Teisingumo ministerijai:

2.1. svarstyti klausimą dėl mokymo organizavimo antstoliams bei kitiems vykdomo proceso dalyviams įgyvendinant neturtinio pobūdžio (dėl vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo tvarkos) teismo sprendimus (pažymos išvadų 11.11 punktas);

2.2. imtis priemonių populiarinti bei skatinti taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) taikymą šeimos byloje (pažymos išvadų 11.12 punktas).

3. Lietuvos Aukščiausiajam Teismui:

svarstyti galimybę parengti teismų praktikos nagrinėjant civilines bylas dėl bendravimo su vaiku tvarkos apibendrinimą (pažymos išvadų 11.10 punktas).

4. Siūlyti Nacionalinei teismų administracijai:

4.1. atkreipti dėmesį į nevienodą teismų praktiką taikant laikinas apsaugos priemones dėl bendravimo su skyriam gyvenančiu tėvu/motina tvarkos nustatymo (pažymos išvadų 11.7 punktas);

4.2. atkreipti dėmesį į taikaus ginčų sprendimo – taikinamojo tarpininkavimo taikymo poreikį šeimos byloje (pažymos išvadų 11.12 punktas).

5. Siūlyti Lietuvos advokatų tarybai:

5.1. atkreipti advokatų dėmesį dėl detalesnės bendravimo su vaiku tvarkos šalims kreipiantis į teismą (pažymos išvadų 11.5 punktas)

5.2. santuokos nutraukimo byloje šalims siūlyti prašyti nustatyti bendravimo su vaiku tvarką.

5.3. atkreipti dėmesį į taikaus ginčų sprendimo – taikinamojo tarpininkavimo taikymo poreikį šeimos byloje (pažymos išvadų 11.12 punktas).

6. Siūlyti savivaldybėms:

6.1. įvertinti socialinių paslaugų poreikius krizinėje situacijoje (skyrybos, kt. veiksniai) esančioms šeimoms, auginančioms nepilnamečius vaikus, bei užtikrinti šių paslaugų prieinamumą savivaldybėse (pažymos išvadų 11.14 punktas);

6.2. įvertinti pozityvios tėvystės ugdymo programų poreikį ir užtikrinti jų prieinamumą savivaldybės gyventojams (pažymos išvadų 11.13 punktas);

6.3. svarstyti galimybę užtikrinti pastovų specialisto (psichologo) konsultacijų teikimą vaikams/šeimoms, tarp jų - patiriančioms bendravimo sunkumus (pažymos išvadų 11.15 punktas);

6.4. užtikrinti VTAS funkcijų atlikimą (bei apmokėjimą už darbą) ne darbo dienomis ir valandomis.

7. Vaiko teisių apsaugos skyriams:

atkreipti dėmesį, kad už tėvų valdžios nepanaudojimą arba panaudojimą priešingai vaiko interesams ar neteisėtą trukdymą vaikui naudotis savo teisėmis, būtina imtis priemonių dėl administracinės atsakomybės taikymo tėvams (pažymos išvadų 11.10).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė

**Informacija apie 2011 metais VTAS
gautus skundus/pareiškimus dėl vaiko teisės bendrauti su skyriumi gyvenančiu motina/tėvu**

Eil. Nr.	Vaiko teisių apsaugos skyriai	Gautų skundų/pareiškimų skaičius	Skundą VTAS dėl trukdymo bendrauti su vaiku pateikė										
			mama			tėvas			vaikas				
			dėl tėvo trukdymo	dėl giminaičių trukdymo	dėl kitų asmenų trukdymo	dėl mamos trukdymo	dėl giminaičių trukdymo	dėl kitų asmenų trukdymo	dėl tėvo trukdymo	dėl mamos trukdymo	dėl giminaičių trukdymo	dėl kitų asmenų trukdymo	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
1	Vilniaus miesto VTAS	313											
2	Kauno miesto VTAS	58	10	3		42	3						
3	Klaipėdos miesto VTAS	116	29	6		75	6						
4	Šiaulių miesto VTAS	87	16		2	61	7	1					
5	Panevėžio miesto VTAS	8			1	3							
6	Alytaus miesto VTAS	56	27			29							
7	Marijampolės VTAS	19	4			15							
8	Palangos miesto VTAS	10	1			9							
9	Druskininkų VTAS	2	1			1							

10	Birštono VTAS	7	5			2						
11	Neringos VTAS	1				1						
12	Visagino VTAS	53	11	2		40						
13	Akmenės rajono VTAS	5	4			1						
14	Alytaus rajono VTAS	28	8			20						
15	Anykščių rajono VTAS	3	1			2						
16	Biržų rajono VTAS	7	2			5						
17	Elektrėnų VTAS	15	6			9						
18	Ignalinos rajono VTAS	2	1			1						
19	Jonavos rajono VTAS	23	7			15	1					
20	Joniškio rajono VTAS	8	2			6						
21	Jurbarko rajono VTAS	9	3	2	1	3						
22	Kaišiadorių rajono VTAS	14	5	1		7	1					
23	Kauno rajono VTAS	50	6	1		37	4		2			
24	Kelmės rajono VTAS	8				8						
25	Kėdainių rajono VTAS	21				21						
26	Klaipėdos rajono VTAS	10	4			5	1					
27	Kretingos rajono VTAS	18	4			9	5					
28	Kupiškio rajono	9				9						

	VTAS											
29	Lazdijų rajono VTAS	4				3	1					
30	Mažeikių rajono VTAS	19	3			16						
31	Kazlų Rūdos rajono VTAS	8			1	7						
32	Kalvarijos VTAS	1	1									
33	Molėtų rajono VTAS	35	8		2	22	1		1	1		
34	Pakruojo rajono VTAS	39	1	1		36	1					
35	Panevėžio rajono VTAS	12	2	1		8	1					
36	Pasvalio rajono VTAS	10	2			8						
37	Plungės rajono VTAS	5	1			4						
38	Rietavo VTAS	11	2			8	1					
39	Radviliškio rajono VTAS	3	1			2						
40	Raseinių rajono VTAS	7	2	1		4						
41	Rokiškio rajono VTAS	25	8	1		13	2	1				
42	Skuodo rajono VTAS	6	3			3						
43	Šakių rajono VTAS	13	3			10						
44	Šalčininkų rajono VTAS	4	2			2						
45	Šiaulių rajono VTAS	11	2			9						

46	Šilalės rajono VTAS	15	5	1		9						
47	Šilutės rajono VTAS	11	2			9						
48	Pagėgių VTAS	8	1			7						
49	Širvintų rajono VTAS	4				4						
50	Švenčionių rajono VTAS	11	2	1		7	1					
51	Tauragės rajono VTAS	10	2			8						
52	Telšių rajono VTAS	31	12			19						
53	Trakų rajono VTAS	11	3			6	1					
54	Prienų VTAS	7	1			6						
55	Ukmergės rajono VTAS	4	2			2						
56	Utenos rajono VTAS	5	1	1		3						
57	Varėnos rajono VTAS	10	2			8						
58	Vilkaviškio rajono VTAS	13	3			10						
59	Vilniaus rajono VTAS	11	1	1		9						
60	Zarasų rajono VTAS	21	8			13						
	Viso:	1345	243	23	7	711	37	2	3	1	-	-

Pastaba: skundų/pareiškimų pagal pareiškėjus bei skundžiamus asmenis bendra suma pateikta susumavus 59 savivaldybių VTAS pateiktus duomenis (Vilniaus VTAS neišskyrė gautų skundų/pareiškimų pagal pareiškėjus bei skundžiamus asmenis).

**Informacija apie 2011 metais VTAS dalyvavimą teismuose
dėl vaiko bendravimo su skyriumi gyvenančiu motina/tėvu tvarkos nustatymo**

Eil. Nr.	Vaiko teisių apsaugos skyriai	Dalyvavo bylose teisme					Teikė išvadas dėl bendravimo tvarkos nustatymo		
		Iš viso	mama kreipėsi dėl bendravimo tvarkos su tėvu nustatymo	mama kreipėsi dėl bendravimo tvarkos su ja nustatymo	tėvas kreipėsi dėl bendravimo tvarkos su mama nustatymo	tėvas kreipėsi dėl bendravimo tvarkos su juo nustatymo	iš viso	su tėvu	su mama
1	2								
1	<i>Vilniaus miesto VTAS</i>						70	54	16
2	Kauno miesto VTAS	115	9	7	1	98	115	107	8
3	Klaipėdos miesto VTAS	150	16	4	12	118	144	137	7
4	Šiaulių miesto VTAS	106	27	2		77	106	77	29
5	<i>Panevėžio miesto VTAS</i>	110					60		
6	Alytaus miesto VTAS	12	6		3	3	9	9	
7	Marijampolės VTAS	49	37	5	4	3	49	40	9
8	Palangos miesto VTAS	7		1		6	7	6	1
9	Druskininkų VTAS	7	5		1	1	7	6	1
10	Birštono VTAS	7	5			2	7	5	2
11	Neringos VTAS								
12	Visagino VTAS	11	5			6	23	15	8
13	Akmenės rajono VTAS						0		
14	Alytaus rajono VTAS	1	1				1	1	
15	Anykščių rajono VTAS	9	5			4	9	8	1
16	Biržų rajono VTAS	7	2		5		7	7	
17	Elektrėnų VTAS	8				8	8	8	

18	Ignalinos rajono VTAS								
19	Jonavos rajono VTAS	16	4	2	8	2	20	12	8
20	Joniškio rajono VTAS	3	1			2	3	3	
21	Jurbarko rajono VTAS								
22	Kaišiadorių rajono VTAS	36	27		2	7	36	34	2
23	Kauno rajono VTAS	59	49		3	7	59	56	3
24	Kelmės rajono VTAS	5	4			1	5	5	
25	Kėdainių rajono VTAS	38				38	38	38	
26	Klaipėdos rajono VTAS	64	57		7		64	57	7
27	Kretingos rajono VTAS	8	3	1		4	8	7	1
28	Kupiškio rajono VTAS	3				3	3	3	
29	Lazdijų rajono VTAS	1				1	1		1
30	Mažeikių rajono VTAS	3			1	2	3	2	1
31	Kazlų Rūdos rajono VTAS								
32	Kalvarijos VTAS	7				7	5	5	
33	Molėtų rajono VTAS	2				2	2	2	
34	Pakruojo rajono VTAS	27	1			26	27	25	2
35	Panevėžio rajono VTAS	11	2			9	11	11	
36	Pasvalio rajono VTAS	32	30			2	32	32	
37	Plungės rajono VTAS	9	2	1		6	9	8	1
38	Rietavo VTAS	7	4		1	2	7	6	1
39	Radviliškio rajono VTAS	4	2			2	4	2	2
40	Raseinių rajono VTAS	2	1			1	2	2	
41	Rokiškio rajono VTAS	2				2	2	2	
42	Skuodo rajono VTAS	52	42	2	1	7	50	47	3
43	Šakių rajono VTAS	3	2		1		3	2	1
44	Šalčininkų rajono VTAS	4		1		3	4	3	1
45	Šiaulių rajono VTAS	16	7	1	7	1	16	8	8
46	Šilalės rajono VTAS	1	1				1	1	

47	Šilutės rajono VTAS	18	2	1	1	14	14	12	2
48	Pagėgių VTAS	1				1	1	1	
49	Širvintų rajono VTAS	5	4			1	6	6	
50	Švenčionių rajono VTAS								
51	Tauragės rajono VTAS	3	1			2	5	5	
52	Telšių rajono VTAS	8	4		2	2	8	5	3
53	Trakų rajono VTAS	8				8	8	8	
54	Prienuų VTAS	1			1		1		1
55	Ukmergės rajono VTAS	1			1		1	1	
56	Utenos rajono VTAS	5	4			1	5	5	
57	Varėnos rajono VTAS	3	2			1	2	2	
58	Vilkaviškio rajono VTAS	2	1			1	2	2	
59	Vilniaus rajono VTAS	9	1			8	9	8	1
60	Zarasų rajono VTAS								
	Viso:	1078	376	28	62	502	1099	908	131

**Informacija dėl 2011 metais savivaldybių VTAS dalyvavimo vykdymo procese,
padedant užtikrinti teismo sprendimus (dėl bendravimo su skyriumi gyvenančiu tėvu/motina tvarkos)**

Eil. Nr.	Vaiko teisių apsaugos skyriai (VTAS)	Antstolis pranešė VTAS apie priimtą vykdyti vykdomąjį dokumentą	VTAS dalyvavo teismo sprendimo dėl bendravimo tvarkos vykdymo procese				VTAS dalyvavo vykdymo procese užtikrinant teismo sprendimus		
			viso	teikė turimą informaciją apie šeimą antstoliui	fiziškai dalyvavo vykdymo procese (nesant teismo sprendimo dėl VTAS dalyvavimo stebėti bendravimą)	kita	viso	dėl bendravimo tvarkos su tėvu	dėl bendravimo tvarkos su mama
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Vilniaus miesto VTAS	13	7	1	6		7	4	3
2	Kauno miesto VTAS	9	17	9	8		8	6	2
3	Klaipėdos miesto VTAS	0	15	2	3	10 (mediacija, konsultavimas)	13	1	12
4	Šiaulių miesto VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
5	Panevėžio miesto VTAS	0	1	0	0	1 (fiziškai dalyvavo vykdant teismo sprendimą, kuriame	1	1	0

	VTAS								
32	Kalvarijos VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
33	Molėtų rajono VTAS	0	3	0	3	0	3	3	0
34	Pakruojo rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
35	Panevėžio rajono VTAS	2	1	0	1	0	0	0	0
36	Pasvalio rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
37	Plungės rajono VTAS	0	1	1	0	0	1	1	0
38	Rietavo VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
39	Radviliškio rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
40	Raseinių rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
41	Rokiškio rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
42	Skuodo rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
43	Šakių rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
44	Šalčininkų rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
45	Šiaulių rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
46	Šilalės rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
47	Šilutės rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
48	Pagėgių VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
49	Širvintų rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
50	Švenčionių rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
51	Tauragės rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
52	Telšių rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
53	Trakų rajono VTAS	1	1	1	0	0	1	1	0
54	Prienų VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
55	Ukmergės rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
56	Utenos rajono VTAS	2	4	2	2	0	2	2	0
57	Varėnos rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
58	Vilkaviškio rajono VTAS	0	0	0	0	0	0	0	0
59	Vilniaus rajono VTAS	2	3	2	1	0	2	1	1
60	Zarasų rajono VTAS	0	3	0	0	3 (fiziškai dalyvavo vykdant teismo	3	3	0

						sprendimą, kuriame nustatytas VTAS dalyvavimas stebint bendravimą)			
	Viso:	40	74	21	37	16	57	34	23

Įstaigos, teikiančios nemokamą psichologinę pagalbą šeimoms, patiriančioms sunkumus dėl bendravimo

Eil. Nr.	Vaiko teisių apsaugos skyriai	Įstaigos (specialistai), teikiančios psichologinę pagalbą	Pastabos
1	Vilniaus miesto VTAS	Vilniaus miesto psichologinė pedagoginė tarnyba VšĮ Paramos vaikams centras VšĮ VUVL filialo Vaiko raidos centras Vaikų dienos centrai pagal gyvenamąją vietą VšĮ Vyrų krizių ir informacijos centras	
2	Kauno miesto VTAS	VšĮ Psichologinės paramos ir konsultavimo centras VšĮ Šeimos santykių institutas VšĮ Moters pagalba moteriai Kauno apskrities vyrų krizių centras	
3	Klaipėdos miesto VTAS	Klaipėdos pedagoginė psichologinė tarnyba BĮ Šeimos ir vaiko gerovės centras Klaipėdos Socialinės psichologinės pagalbos centras	
4	Šiaulių miesto VTAS	Šiaulių miesto pedagoginė psichologinė tarnyba	
5	Panevėžio miesto VTAS	Panevėžio pedagoginė psichologinė tarnyba Vilniaus psichoanalizės ir psichoterapijos centro Panevėžio skyrius VšĮ Panevėžio respublikinės ligoninės konsultacijų poliklinika	
6	Alytaus miesto VTAS	Alytaus miesto pedagoginė psichologinė tarnyba	
7	Marijampolės VTAS	Marijampolės savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba	
8	Palangos miesto VTAS	Palangos švietimo pagalbos tarnyba	
9	Druskininkų VTAS	Druskininkų švietimo centras	
10	Birštono VTAS	Kauno psichologinės paramos ir konsultavimo centras	
11	Neringos VTAS	Klaipėdos pedagoginė psichologinė tarnyba	
12	Visagino VTAS	Visagino pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai centras	
13	Akmenės rajono VTAS	Akmenės rajono savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba	
14	Alytaus rajono VTAS	Alytaus miesto poliklinika	sudėtinga gauti tinkamą

		Alytaus rajono švietimo ir pedagoginės psichologinės pagalbos centras	psichologo pagalbą, nes labai mažai šios srities specialistų
15	Anykščių rajono VTAS	Anykščių švietimo centras	
16	Biržų rajono VTAS	Biržų rajono pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai centras Pedagoginė psichologinė tarnyba Projektas su Pagalbos paaugliams iniciatyva	
17	Elektrėnų VTAS	Elektrėnų pedagoginė psichologinė tarnyba Elektrėnų socialinių paslaugų centras	
18	Ignalinos rajono VTAS	Ignalinos rajono pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai centras	
19	Jonavos rajono VTAS	Jonavos pedagoginė psichologinė tarnyba	
20	Joniškio rajono VTAS	Joniškio psichikos sveikatos centras	
21	Jurbarko rajono VTAS	Jurbarko švietimo centras	
22	Kaišiadorių rajono VTAS	Kaišiadorių rajono pedagoginė psichologinė tarnyba Kaišiadorių socialinių paslaugų centras	
23	Kauno rajono VTAS	VšĮ Psichologinės paramos ir konsultavimo centras VšĮ Šeimos santykių institutas Kauno rajono socialinių paslaugų centro Krizių centras Kauno apskrities moterų krizių centras Kauno apskrities vyrų krizių centras	
24	Kelmės rajono VTAS	Kelmės rajono pedagoginė psichologinė tarnyba Vaikų ir jaunimo užimtumo centras „Parama“	
25	Kėdainių rajono VTAS	Kėdainių pirminės sveikatos priežiūros centras	
26	Klaipėdos rajono VTAS	Klaipėdos rajono pedagoginė psichologinė tarnyba Gargždų pirminės sveikatos priežiūros centras Gargždų ir Priekulės socialinių paslaugų centras	
27	Kretingos rajono VTAS	Kretingos rajono pedagoginė psichologinė tarnyba	
28	Kupiškio rajono VTAS	Kupiškio rajono pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai centras Kupiškio rajono savivaldybės pirminės asmens sveikatos priežiūros centras	
29	Lazdijų rajono VTAS	Lazdijų rajono savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba Lazdijų sveikatos centras	
30	Mažeikių rajono VTAS	Mažeikių rajono pedagoginė psichologinė tarnyba	
31	Kazlų Rūdos rajono VTAS	Kazlų Rūdos pedagoginė psichologinė tarnyba	
32	Kalvarijos VTAS	nėra	

33	Molėtų rajono VTAS	Psichikos sveikatos centras	rajone trūksta psichologų, rajono bendrojo lavinimo mokyklose dirba tik 3 psichologai
34	Pakruojo rajono VTAS	Pakruojo rajono pedagoginė psichologinė tarnyba	
35	Panevėžio rajono VTAS	Panevėžio rajono savivaldybės poliklinika	
36	Pasvalio rajono VTAS	Pasvalio pirminės asmens sveikatos priežiūros centras Pasvalio rajono Švietimo pagalbos tarnyba	
37	Plungės rajono VTAS		psichologinė pagalba labai menka PPT teikia pagalbą mokiniams, jų tėvams ir mokytojams vaiko asmenybės ir ugdymo klausimais
38	Rietavo VTAS	Rietavo pirminės sveikatos priežiūros centras Plungės pedagoginė psichologinė tarnyba	
39	Radviliškio rajono VTAS	Radviliškio parapijos bendruomenės Socialinių paslaugų centras Radviliškio pedagoginė psichologinė tarnyba	
40	Raseinių rajono VTAS	Raseinių krizių centras	
41	Rokiškio rajono VTAS	Rokiškio rajono savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba	
42	Skuodo rajono VTAS	Skuodo rajono savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba Skuodo socialinių paslaugų šeimai centras	galimybės ribotos
43	Šakių rajono VTAS	Šakių rajono savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba	
44	Šalčininkų rajono VTAS	Šalčininkų rajono savivaldybės administracijos pedagoginė psichologinė tarnyba VŠĮ Pagalbos paaugliams iniciatyva	
45	Šiaulių rajono VTAS	Šiaulių rajono pedagoginė psichologinė tarnyba	
46	Šilalės rajono VTAS	Šilalės rajono švietimo centro Pedagoginė psichologinė tarnyba	
47	Šilutės rajono VTAS	Šilutės rajono švietimo centro Pedagoginė psichologinė tarnyba Šilutės psichikos sveikatos ir psichoterapijos centras	
48	Pagėgių VTAS	Pagėgių pirminės sveikatos priežiūros centras	
49	Širvintų rajono VTAS		dirba psichologė iš Vilniaus pagal smurto prevencijos projektą

50	Švenčionių rajono VTAS	Švenčionių rajono pedagoginė psichologinė tarnyba	
51	Tauragės rajono VTAS	Tauragės rajono savivaldybės pagalbos mokytojui ir mokiniui centro Pedagoginė psichologinė tarnyba Tauragės pirminės sveikatos priežiūros centras	
52	Telšių rajono VTAS	Telšių krizių centras UAB Žemaitijos psichikos centras	
53	Trakų rajono VTAS	Trakų švietimo centro Pedagoginis psichologinis skyrius <i>NVO Pagalbos paaugliams iniciatyva</i>	<i>Psichologas kas antrą penktadienį konsultuoja VTAS</i>
54	Prienų VTAS	Prienų pedagoginė psichologinė tarnyba VšĮ Psichologinės paramos ir konsultavimo centras Kaune VšĮ Šeimos santykių institutas Kaune	
55	Ukmergės rajono VTAS	Ukmergės rajono pedagoginė psichologinė tarnyba	
56	Utenos rajono VTAS	Utenos rajono pedagoginė psichologinė tarnyba	
57	Varėnos rajono VTAS	Varėnos švietimo centro Pedagoginė psichologinė tarnyba	
58	Vilkaviškio rajono VTAS	Vilkaviškio rajono savivaldybės Švietimo pagalbos tarnybos Pedagoginė psichologinė tarnyba	
59	Vilniaus rajono VTAS	VšĮ Vaikų ir paauglių socialinis centras Vilniaus rajono šeimos ir vaiko krizių centras	
60	Zarasų rajono VTAS	Zarasų švietimo centro Pedagoginė psichologinė tarnyba	

Pastaba: nemokamas konsultacijas asmenys gali gauti Psichikos sveikatos centruose pagal gyvenamąją vietą, vaikai, kurių ugdymo įstaigose dirba psichologai, gali gauti nemokamas psichologo konsultacijas ugdymo įstaigoje.